

PANORAMA

: Geïllustreerd Weekblad

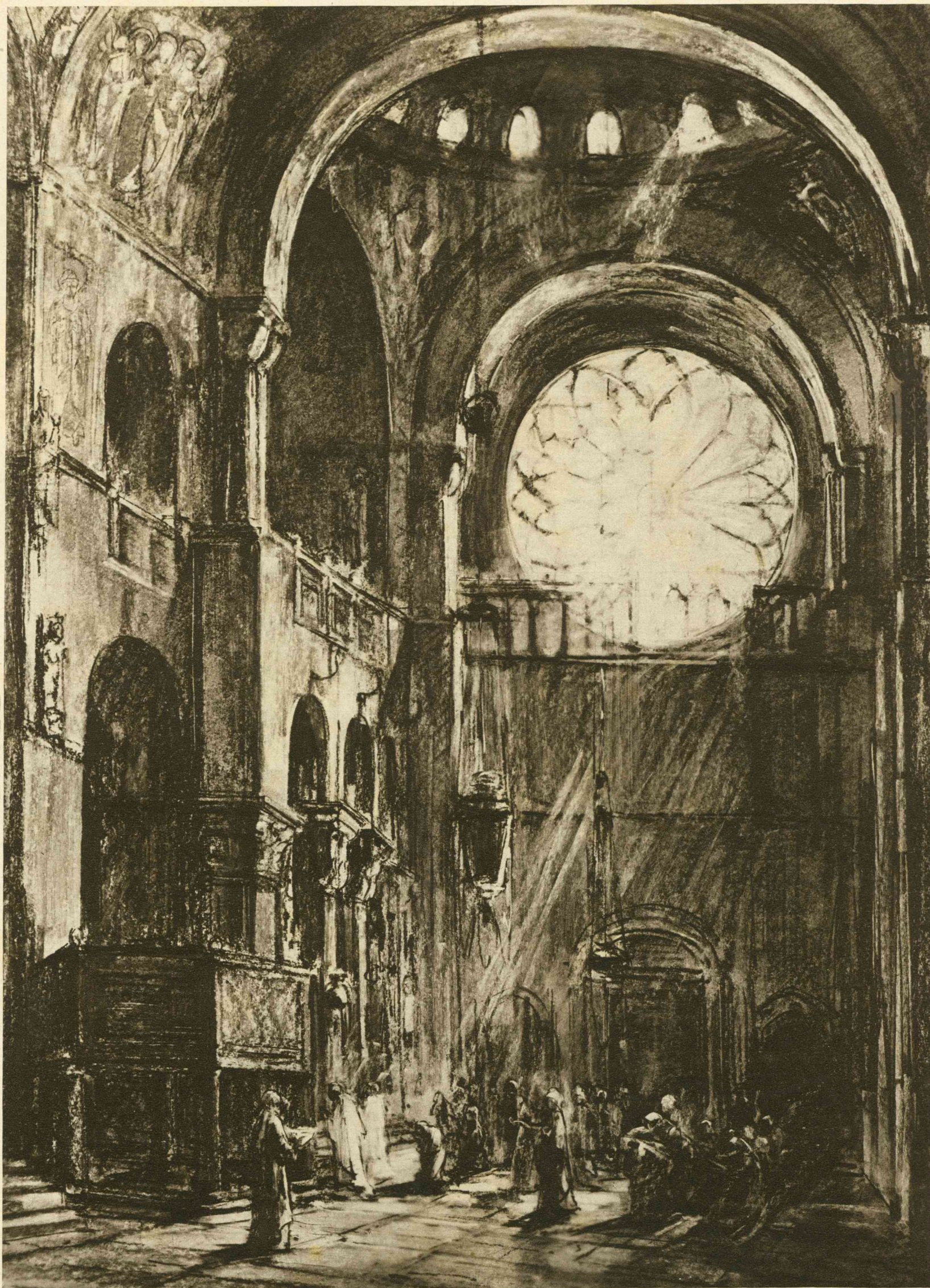
1^E JAARG., No. 22.

26 NOVEMBER 1913.

PRIJS PER NUMMER

: 10 CENT :

20 CENTIEMEN

A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ - LEIDEN

NIEUWSTE UITGAVEN

A.W. SIJTHOFF'S UITG.-MIJ

LEIDEN

LEVENSWOND

DOOR CORA WESTLAND

Deze roman past zich geheel aan aan het moderne vraagstuk dat in de laatste tijden zeer op den voorgrond treedt, n.l.: „Het geneeskundig onderzoek vóór het Huwelijk.” In roman-vorm behandelt de schrijfster het noodlottige leven van twee gehuwden, die hoe gelukkig ook getrouwd, later de gevolgen ondervinden van het jonggezeeltenleven van den man. Meesterlijk is dit weer-gegeven en het boek boeit tot het einde.

Ingenaaid f 2.40. — Gebonden f 2.90.

De Padvinder Tom Stapleton

door Kapitein F. S. BRERETON.
Opgedragen aan den Luit.-Gen. Sir Baden-Powell.
Geautoriseerde vertaling van Gos. de Voogt, Oprichter van de Nederlandsche Padvinders-Organisatie.
Dit hoogst spannend verhaal dat van het begin tot het eind blijft boeien, zal niet alleen door Padvinders doch ook door de geheele Nederlandsche Jongenswereld met belangstelling gelezen worden.

Ingenaaid f 1.90. — Gebonden f 2.40.

Hall Caine. - DE VROUW DIE GIJ MIJ GEGEVEN HEBT.

2 deelen ingenaaid f 4.20,
gebonden in linnen prachtbanden f 5.20.

In dezen nieuwen roman van den gevierden schrijver wordt het groote vraagstuk van het Huwelijk en de Echtscheiding behandeld. De conclusies waartoe de schrijver komt, heeft hij verwerkt in dezen roman. Op een meesterlijke wijze heeft HALL CAINE dit werk geschreven. Het onderwerp: de staatsrechtelijke en maatschappelijke achterstelling van de vrouw maakt het boek tot het belangrijkste werk van den auteur.

De Padvinders in woord en beeld.

DOOR GOS. DE VOOGT.

In dit rijk geïllustreerde Album van ongeveer 60 bladzijden kan men de Padvinders gadeslaan in hun kampen, bij hun oefeningen, marschen enz. Op de zeer vele en duidelijke kiekjes zullen vele koopers zichzelf en hunne vrienden herkennen, waardoor het later een aangenaam Souvenir wordt aan hunne jeugd.

Prijs in cartonnen band slechts f 0.90.

Beroemde Meesters

Verzameling van Kunstwerken uit bekende Musea in Europa.

48 REPRODUCTIES in kleuren naar de meesterwerken van Rembrandt, Jan Steen, Frans Hals, Israëls, Mauve, Millet, Fantin Latour, Zorn, Botticelli, Murillo, enz. Met een beschrijvende tekst bij elke plaat. Dit werk zal worden uitgegeven in 12 afl., elk van 4 platen.

Prijs f 0.60. per aflevering. — Nimmer is een dergelijke rijkdom van gekleurde platen voor een zoo lagen prijs uitgegeven.

MEESTERWERKEN DER KLEURENPHOTOGRAPHIE.

Eene verzameling van 60 opnamen in de natuurlijke kleuren door Lumière's Autochromplaten. Ongeveer 100 Kleurenphotographiën met praktische beschrijving der methode tot beoefening der Kleurenphotographie.

DEZE UITGAAF bestaat uit 60 afbeeldingen door beroeps-photografen en amateurs vervaardigd en vormt een hoogst aantrekkelijke collectie zoowel voor vakbeoefenaars als voor den leek. De tekst is geïllustreerd met 30 tot 40 gekleurde afdrucken, geeft een duidelijke beschrijving van de wijze, waarop de schat van fotografie moet uitgevoerd worden en bevat een schat van praktische wenken. Compleet in 12 afleveringen. Prijs per aflevering f 1.25. Compleet in Portefeuille f 16.25.

PANORAMA

GEILLUSTREERD WEEKBLAD
GEWID AAN
DE GEBEURTENISSEN VAN DEN DAG.
POPULAIRE WETENSCHAP,
KUNST, TOONEEL,
SPORT, MODES, ENZ.

A.W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMATTSCHAPPIJ, LEIDEN.

HET BESTE,
HET NIEUWSTE,
HET MOOISTE
10 ct
20 ctsms PER NUMMER f 5.20 PER JAAR

A.W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMATTSCHAPPIJ, LEIDEN.

IN DEN BALKAN NADEN VREDE Servië en de Serviërs.

Mededeelingen en gegevens betreffende Handel, industrie en het land in het algemeen, verzameld ter plaatse en na den oorlog uit officiële bronnen door Gos. de Voogt.

Doordat de schrijver van dit vlot geschreven en prettig te lezen boek met officiële introducties van ministriele en consulaire zijde voorzien was, kon hij in den Balkan, speciaal te Belgrad, alle bronnen raadplegen en gegevens verzamelen die vooral voor den Nederlandschen Handel en Nijverheid van veel belang zijn.

Ingenaaid f 2.90. — Gebonden f 3.50.

DE WONDEREN VAN HET HEELAL.

Merkwaardigheden uit het Dieren- en Plantenrijk en van het Heelal in het algemeen.

EEN STANDAARDWERK voor elk Huisgezin. Rijk geïllustreerd met prachtig gekleurde platen en ongeveer 1000 afbeeldingen. Het reusachtig succes dat in 1911 aan de „Wonderen der Wereld” is ten deel gevallen zal door de „Wonderen van het Heelal” nog worden overtroffen.

2 deelen in 2 prachtbanden f 17.10.

BESCHAVINGSGESCHIEDENIS DER MENSCHHEID

DOOR GEORG BUSCHAN.
Voor Nederland bewerkt door Dr. F. H. JUYNBOLL, Dir. van 's Rijks Ethnografisch Museum te Leiden.

Men heeft reeds lang ingezien, dat die zoogenaamde wilde volken in vele opzichten, bijv. op het gebied van de kunst, volstrekt niet lager, ja zelfs dikwijls veel hooger staan dan de lagere klassen in Europa, die zoo trotsch zijn op hunne algemeene beschaving. Het is daarom van het grootste belang dit boek te lezen.

Met ongeveer 240 afbeeldingen. Compl. in 15 afleveringen. 40 format a 45 cents per aflevering. Prijs gebonden f 7.50.

PANORAMA

GEÏLLUSTREERD WEEKBLAD

Bureaux voor Redactie en administratie: :~: :~: :~:

:~: :~: :~: Doezastraat 1, Telefoonnummer 1, Leiden.

Prijz per geheelen jaargang f 5.20. :~: :~:

:~: :~: :~: Der nummer 10 Cent. :~: :~:

:~: :~: :~: Voor België 20 Centiemen.

DIRK SCHÄFER

Dirk Schäfer

De naam Dirk Schäfer is in de kunstwereld geen onbekende. Hij zal velen gemeenzaam in de ooren klinken als die van een bekend en zeer begaafd Nederlandsch klavierspeler. De Dirk Schäfer, wiens beeltenis en van wiens werk wij thans afbeeldingen geven, een neef van den pianist, bespeelt een ander klavier, de gamma's die hij voortbrengt zijn kleurengamma's.

Een eerlijke bekentenis moge vooropstaan: wij kenden het werk van dezen schilder, die ontegenzeggelijk, getuige zijn pastels, een voortreffelijk teekenaar is, nog niet, ofschoon hij wel in het publiek is verschenen met zijn werk. Misschien nog niet zoo heel lang, — en ofschoon hij, naar het uiterlijk te oordeelen, niet zoo piepjong meer is. Maar het gebeurt meer, vooral in een land als het onze, waar de vooraanstaanden in de schilderkunst, de »gearriveerden», zoozeer beslag hebben gelegd op de aandacht van het publiek, op de gunst van kunstkoopers en verzamelaars, dat werkelijk betekenende talenten langen tijd verborgen bleven — er zijn voorbeelden te over — achter het scherm der onbekendheid, dat de kunstwereld, ten nadeele van de smaak en schoonheidsontwikkeling des volks, op de meest onbillijke wijze in twee ganschelijk ongelijke helften verdeelt.

Zoo is het niet onbegrijpelijk dat we zonder vrucht zochten naar levensbijzonderheden van dezen schilder. Maar wél vonden we een sympathieke beoordeeling van zijn werk, in „Elsevier”, van Aug. j.l., van de hand van een letterkundigen geestdriftige, Sam. Goudsmit, die, naar eigen getuigenis, zich slechts zelden op dit terrein beweegt.

Goudsmit schreef naar aanleiding van een tentoonstelling van Schäfer's werk in „Arti” te Scheveningen en uit zijn hooggestemd proza valt af te leiden dat hij Schäfer beschouwt als een, die, wel is waar, eigen richting en eigen krachtsbewustzijn gevonden heeft, maar nog zoekende is, zich nog niet geheel geven wil of te geven vermag. Want, zegt Goudsmit:

„Want hij heeft, door de troebele kentering van den tijd bezwaard, nog anderer kracht noodig, om zich op te werken. Hij doet het zoo kinderlijk-openlijk, dat wij dadelijk moeten begrijpen.”

„Rembrandt, en ook Bauer, om grootheid en wellicht ook door de aantrekking van hun onderwerp hem treffend, hebben hem nog een duw moeten geven tot de trap van zijn eigen vreugde.

Zij tillen hem op het paard van zijn eigen aandrif. Hij lacht en laat zich in den beugel tillen, en rijdt heen, en is zichzelf. Straks zal hij zelf opstijgen, en geheel alleengaan, en ons verblijden. Want zoo is het bij hen die niet van de allergrootsten zijn; zij wachten in de drukkende, ziellooze stilte op geluid van moediger vreugde. De stilte der Ontkenning heeft hen overmeesterd, en zij zitten verslagen neer, en zoeken en wachten dan, en leven in onvrede. Maar opeens klinkt van buiten de fluit van een blijde stem, en zij voelen den krachten greep van den sterkere, en zij voelen hun plicht en hun liefde en bestemming, en zij staan op, en zien rond, en bewegen zacht met het hoofd, in een ontroerde gehoorzaamheid, en doen hun keel meezingen, en gaan heen, en zingen den heelen tijd.

Zoo merken wij — wij zien het steeds levendiger naderen — iets in hem dat los moet komen, geheel eigen; een vreugde, die hij aan ons wil doen, en die hij allengs voelt niet langer te kunnen terughouden. En eindelijk begint hij met die zwarte krijtteekening; een boomgaard voorop, liefelijk, daarachter een mooie oude kerk met stompen toren, en wat wijheid van land.

Muziekmakende Kinderen.

Dirk Schäfer.

Maar de zon breekt los boven den toren, en straalt een schoof van licht uit, onder een donkere wolk weg. Zie toe, hoe hij beproeft de uitstorting van zijn vreugde, en nog niet kan... omdat hij nog niet durft.

Zoozeer is hij gewoon zich te beheerschen, de vaart van zijn aandoening in te toomen.

Vol van een heerlijke frissche zelfucht, is hij niet in staat, dien los te laten om tot de groote zingende ontroering te geraken, waarnaar zijn innerlijke krachten hem drijven.

„Zoo is, meenden wij, deze kunstenaar logisch gekomen door de beelding van de werkelijkheid heen tot de voorstelling van een sentiment, dat inderdaad van buitenwerkelijk te zijn, juist is, het fijnste der werkelijkheid van het oogenblik. Want nu heeft hij, met zijn hartstocht naar menselijke verblijdenis, gedrongen door de vele verwarrende vuilniswanden heen van den kerker dezer wereld.

Hij heeft het einde van alle leed, en de verwinning van alle liederlijkheid aanschouwd.

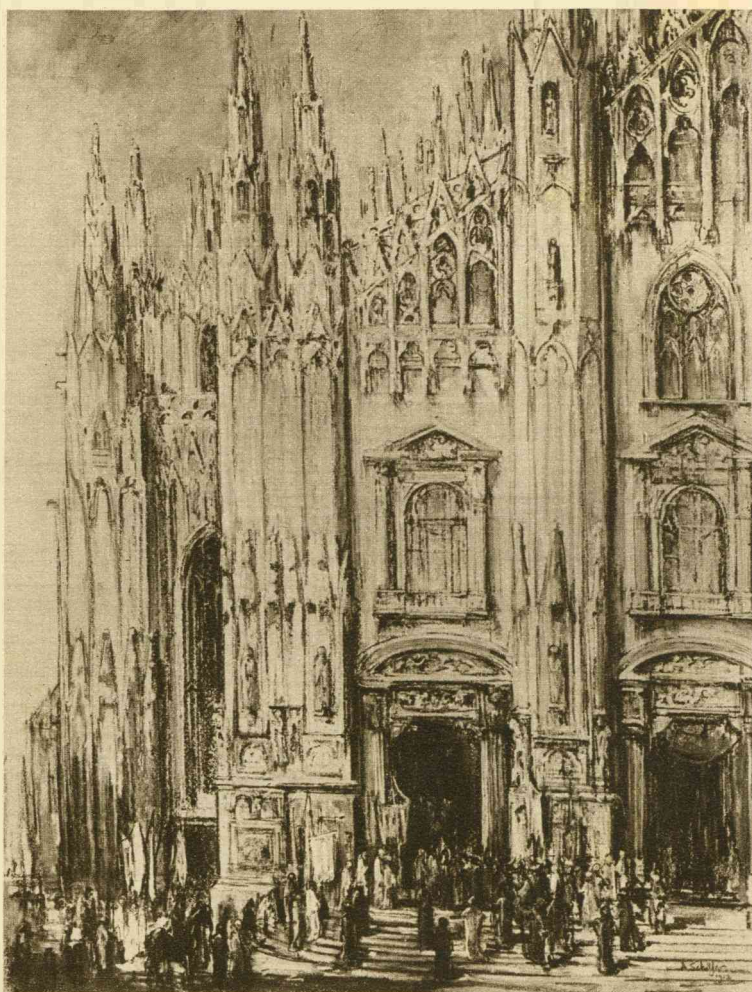
En vermetel-weg den jubel die in hem op is geklommen, uitgezongen langs de verbaasde en dom-verwonderde en zieligvoortreffelijk-glimlachende aangezichten heen van hen, die niet kunnen gelooven.

En eindelijk is hijzelf sterk geworden, tot den Opwekker, die roept buiten onze dempende muren.

En wij hooren duidelijk, zacht maar vast, en groeiend en zwellend, zijn stem liefelijk-manend naar ons heen:

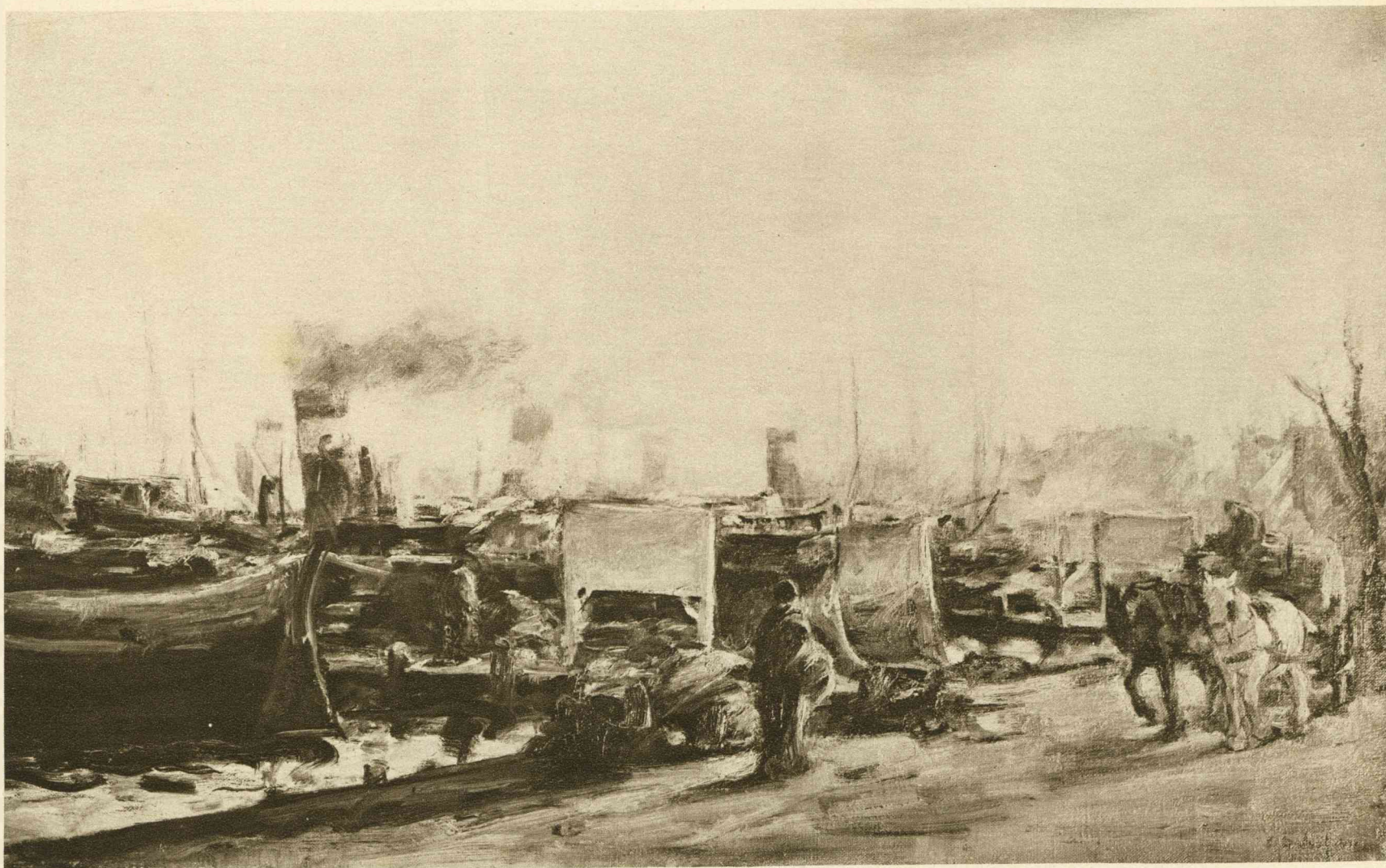
O Freunde, nicht diese Töne, sondern lasst uns angenehmere anstimmen und freudenvollere... Freude...

Wij hopen dat de lezer ook aan de reproducties, die wij als voorplaat en op deze pagina geven, „Freude” moge beleven!

Dom te Milaan.

Dirk Schäfer.

DIRK SCHÄFER

OCHTEND AAN HET IJ.

DIRK SCHÄFER.

RONDEDANS.

De toekomstige Vorst van Albanië Prins Wilhelm von Wied.
(Foto Niederastroth.)

PANORAMA

TWEEËRLEI RICHTING

DOOR JOHANNA STEKETEE (VERVOLG).

De toekomstige Vorstin van Albanië Prinses von Wied, geb. Schönburg-Waldenburg.
(Foto Niederastroth.)

„Ik hoop, dat dat voldoende zal blijken,” antwoordde Nagtegaal nog wat koel en uit de hoogte.

Toen liepen zij weer terug naar het terrein en na een korten groet ging Nagtegaal heen.

Een onaangenaam incident, peinsde Rogge na. Hij begreep best, uit welken hoek de wind waalde. Dat was de wraak der Kooistra's, meer nog gemunt tegen den aan-nemer Lock dan tegen hem, maar die hem toch meer trof.

Ba, die oude Kooistra stond voor niks. Nu weer zoo'n lasterpraatje te verspreiden. Hoe wilde hij, hoe kon hij.

Die man had maar één doel: geld. En daarvoor moest alles buigen.

Dat Lize daar niets van merkte, van haar vader hield in bewondering voor zijn flinkheid; 't was hem een raadsel.

Als hij Lize de oogen eens opende en haar dan voor de keuze stelde tusschen haar vader en hem.

Dan, maar ook dan alleen, zou hij een eerlijk man kunnen blijven.

Kreeg de oude Kooistra hem in zijn macht, dan kon hij alle nobele principes wel aan den kapstok hangen. Maar 't kind opzetten tegen den vader, 't stuitte hem tegen de borst, hij kon 't niet, hij wilde 't niet.

Lize was immers gelukkig in haar onwetendheid.

En wat had hij haar meer te geven, dan dit dagelijksche en kalme levensgeluk! Ha, daar was de jonge Lock ook, 'n aardige jongen, hij mocht hem liever dan den oude; 'n vaardig timmerman was ie ook. Rogge ging nu op hem af en terwijl bepeinsde hij: „Zal ik hem spreken over die praatjes?” Beter niet, verwierp hij toen. Hoe eerder ze in den doofpot geraakten, hoe liever 't hem was.

„Mijnheer Rogge, groette Lock beleefd, is u wel tevreden over het werk?”

„Het gaat goed,” meende Rogge.

„Ja dat lijkt mij ook zoo.”

„'t Is anders vervelend,” klaagde hij, zooveel tegenwerking als mijn vader ondervindt van Mijnheer Kooistra. Rogge kleurde.

„'t Is misschien wat vreemd,” zei de jonge Lock, met een verlegen glimlachje op zijn knap, prettig gezicht, dat ik bij u hiermee aankom, maar misschien zoudt u er eens iets aan kunnen doen. U, als eerlijk man, kunt toch onmogelijk zoo'n practijk goedkeuren.

Rogge vond 't onaangenaam, verwachtte 't zelfde praatje over 't rotte hout.

We zouden 'n klein huisje bouwen voor Muis, u weet wel voor dien man, wiens huisje verbrand is. Hij woont daar onder aan den heuvel. Alles was al in orde, toen Muis bij ons kwam, en zei, dat hij er van afzag.

Mijnheer Kooistra kon hem teekening en hout nog goedkoop leverer.

Hoe vindt u nou zoo'n practijk?

't Was maar een klein huisje voor een arm man, waar dus uit den aard van de zaak niet zooveel aan te verdienen viel, maar de handelwijze blijft er even leelijk om. Vindt u ook niet, klonk het verontwaardigd.

„Het is niet netjes,” antwoordde Rogge, geërgerd en beleedigd tevens.

Naar huis loopend door de bloeiende roggevelden, liggend onder den gouden glans van den zomerhemel, hinderde het gebeurde hem weer vreeselijk.

Begon men er nu al mee, hem aansprakelijk te stellen voor de daden der Kooistra's? Hoe moest 't dan gaan, wanneer hij eenmaal met Lize was getrouwd?

Dan zou men hem langzamerhand in staat achten tot de zelfde unfaire daden. Dat wilde hij niet.

Hij zou een eerlijk man blijven. Hij zou toonen, dat zijn geloof hem ernst was en hij wilde niet de godsdienst houden tot dekmantel van gemeene daden.

Was hij maar nooit met die Kooistra's in aanraking gekomen, kwam even de wensch in hem op. Maar dan had hij ook Lize nooit... En hij hield zoo van haar...

Lize, innig, lief, mooi meisje.

En 't was ook zoo vanzelf gekomen, half buiten hem omgaande, zijn kennismaking met de Kooistra's, toen hij jong en onbekend zich hier had gevestigd. De muziekclub, de kerk had hem op den weg der Kooistra's geleid.

Hij had ook veel genoeg door hen gehad, en nog... En dan Lize.

Maar toch...

't Was hem nu, alsof de weg, dien hij zich had gekozen, den weg van eerlijk man, op den duur toch niet vereenigbaar zou blijken met zijn relatie's met de Kooistra's. En om Lize scheen hem dat een groote slag...

IV.

„Lize.”

Rudolf Rogge tikte tegen het venster van de woonkamer, waar Lize, gebogen over haar naaiwerk, ijverig zat te naaien.

Verrast keek ze op, waar ze hem niet had hooren aankomen. Maar dadelijk lachte ze hem nu vriendelijk toe, en het viel hem weer voor de zooveelste maal op, hoe mooi ze toch was.

„Waar ben je zoo ijverig mee bezig?” vroeg hij.

Tot antwoord hield ze een keurig servet voor hem uit, waarop ze hem toonde de letters, die ze aan 't borduren was, een R en K.

Zoo'n handig, lief, ijverig vrouwtje, prees hij. En in zijn verbeelding zag hij haar al zitten in hun eigen woonkamer later, zoo knusjes en gezellig.

Wat 'n heerlijk moedertje zou ze ook niet zijn!

„'t Weer is nu zooveel koeler en nu ben ik eens druk aan den gang gegaan; als 't zoo warm is, kan ik niet borduren, dan kleeft het gareen aan mijn hand vast.

„Houdt je nog veel van me Lize?” vleide Rudolf, zijn armen plotseling om haar hals slaande en haar hartstochtelijk-kussend.

„Of ik nog veel van je houd, wat 'n vraag!”

Ze keken elkaar nu diep in de oogen.

„Stel je nu eens voor, dat je niet met me kon trouwen. Zou je dat vreeselijk vinden? Met spanning wachtte hij haar antwoord af. Maar Lize meenend, dat hij een grapje maakte, zei niets anders dan: „Rare jongen.”

„Stel je dat nu eens ernstig voor,” herhaalde Rogge.

„Och kom, natuurlijk zou ik dat vreeselijk vinden, anders had ik je toch niet genomen, toen je me vroeg, domme jongen. Dat is nu al meer dan twee jaar geleden. In de groote zomervacantie waren Annie en Bertha toen juist hier met onze receptie. Herinner je je?

Rogge knikte.

„Een engagement dient tot nadere kennismaking. Ik had je dus kunnen tegenvallen.”

„Nu dat heb je niet gedaan,” verklaarde Lize. Ben je nu tevreden?”

Eenige oogenblikken zwegen ze.

„Verbeeld je, zei Lize toen, Pa wordt ouder, als die sterft dan zou ik heel alleen zitten.”

't Idee alleen deed haar huiveren.

„En dan... een oude vrijster te worden, dat zou ik ook niet prettig vinden, 't is misschien kinderachtig in den tegenwoordigen tijd.”

„Dus als ik eens stierf, dan zou je een anderen man kiezen,” ging Rogge erop in.

„Och Ru, wat zeur je, laten we over zulke gevallen in 't geheel niet spreken. Beiden zijn we jong en gezond. 't Is dan zoo verdrietig aan den dood te denken.

Maar toch ging Rogge door: „Misschien zou een andere man je veel meer geluk kunnen geven.”

„Wil je graag van me af?” vroeg Lize toen hem ernstig aankijkend met haar mooie, glanzende oogen.

„Och neen schat, maar 't bezwaart me soms, dat ik zoo weinig verdien. Ik ben arm en ik zal altijd arm blijven. Ik heb ook niets geen betere vooruitzichten.”

Ernstig keek Lize hem aan.

„Ik dacht, dat een architect toch nog al wat verdienen kon. Ik vind 't zoo'n mooi vak.”

„Ja, wel is 't een mooi vak, maar 't brengt alleen voldoende op, als er heel veel te doen is. Nu, hier is de gouden tijd van korten duur geweest. Er is hier toen te veel gebouwd. Er zijn nu huizen over. Een nieuw bouwplan gaat meer en meer tot de uitzonderingen hooren.

Toen ik hier pas was, toen was 't hier goed, toen verdiende ik genoeg. Ik heb er weinig van kunnen overhouden. Ik had nog verplichtingen: mijn oude moeder... En ik zou ook geen andere plaats weten, waar op 't oogenblik de kansen beter staan.”

Even schrok Lize. „Als 't móést, maar anders, als het niet heel erg noodig was, zou ik hier niet graag vandaan gaan. Hier is alles, wat ik liefheb! 't graf van mijn goede moeder. Ik ben hier geboren.”

„Je zusters hebben 't toch ook gedaan,” haalde Rogge op.

„O ja, dat wel.”

„En je agentschap van de levensverzekering,” vroeg Lize even later, brengt dat niets op?”

Rogge schudde 't hoofd.

„Daar verdien ik niets meer mee... 't is vis-schen achter 't net. Misschien hebben anderen er meer slag van dan ik.”

En 't is zoo'n vervelende boel, ongeduldigde hij, dat postjes zoeken en niet vinden.

„Je moet Pa eens vragen,” zei Lize als 'n uitkomst.

„Wat?”

„Om je te helpen met 't een of ander er bij te verdienen. Pa is daar voor zich zelf ook zoo handig in. Altijd en overal weet hij nieuwe klanten te krijgen. Ja de zaak gaat goed. Natuurlijk heb ik later wel wat te wachten, hoewel er altijd veel in de zaak zal moeten blijven, maar ik vind 't niet prettig daarop nu al te rekenen.”

„Nee, natuurlijk, dat is 't ook niet,” stemde Rogge toe.

En naar huis gaande dien middag scheen hem 't opvolgen van Lize's raad toch 't beste, wat hij doen kon. 't Lag

Bovenstaande foto geeft ons 3 leden van de Nederlandsche delegatie voor de Londensche Conferentie ter bespreking van de veiligheid op zee

Nog twee leden van de Nederlandsche delegatie voor de Conferentie te Londen ter bespreking van de veiligheid op zee.

dan nog aan hem, of hij al- of niet inging op dat, wat oude Kooistra hem zou voorhouden.

Iets anders, iets beters scheen hem niet mogelijk. Als je eens van elkaar houdt, dan is zoo'n band niet te verbreken, dan is het alsof iets bovenzinnlijks, iets, waar je met je verstand niet bijkunt, je alreeds heeft verbonden," bepeinsde Rogge.

Ja wèl is de liefde 'n mysterie.... Was ze niet, zooals de dichters en de wijsgeeren haar bezongen: eeuwig en onvergankelijk.... En daarin hadden ze gelijk. Dat ondervond hij nu zelf.

V.

„Ik zou er zoo graag wat bij verdienen. Zoo kan er nog in geen jaren van trouwen komen en daarnaar verlangen wij toch beiden, hoe goed Lize het nu ook bij u heeft," bekende Rogge zijn schoonvader. En toen hij die woorden had gesproken, ontsnapte een diepe zucht zijn borst, als om te getuigen, hoeveel die bekentenis hem kostte.

Zegevierend keek de oude Kooistra hem aan. „Heb ik dat niet altijd gezegd, heb ik niet altijd gelijk," riep hij uit, terwijl hij zich omdraaide op zijn kantoorstoel. „Met die dwaze principes van overdreven eerlijkheid kom je er niet, jongetje, jij niet en niemand niet.

Je keurt 't in ons af, wanneer wij ons best doen om wat werk te krijgen en toch is dat de eenige manier, om 't te krijgen. Het wordt je niet in den schoot geworpen en evenmin zegt men tegen zijn concurrent: „Gaaf u voor."

Dat is nog weer iets anders dan onderkruipen en tegenwerken op gemeene wijzen, meende Rogge, maar hij zweeg.

„Bij die villa van Jhr. Nagtegaal had je heel wat kunnen verdienen en dat laat je je maar allemaal uit de handen nemen en je stelt je heel genoegelijk tevreden met een paar simpele procenten," zei de oude Kooistra weer. Je begrijpt toch, dat Look daar heel wat meer op verdient. Aan wien heeft hij de gunning te danken? Aan jou! Daarvan had je partij moeten weten te trekken. Je had de gunning aan Look afhankelijk moeten stellen van eenige honderden uit de verdienste voor jou. En dat had je al veel eerder moeten doen. Ik moest niet noodig hebben je daar nou nog op te wijzen: Dan zou je nu wat meer in de melk te brokkelen hebben, dan het geval is.

Rogge schudde 't hoofd.

Maar Kooistra ging enthousiast voort: „Ik beschouw armoede als een schande. Ik ben ook met niets begonnen als timmermans knecht, maar ik heb me weten op te werken. Ik had tact en daarvan wist ik gebruik te maken op het juiste oogenblik."

„Ik had mijn blik op heel iets anders gewend," zuchtte Rogge verstrooid. Ik smachtte eerder naar roem, naar

volmaaktheid, naar waarachtige kunst in het bouwvak. Ik wilde breken met dat, wat verouderd was.

Ik heb geen honderste bereikt van al mijn idealen. Hier en daar is wel eens een aardig huis te vinden, dat ik heb ontworpen, maar dat is dan ook alles.

De oude Kooistra trok de smalle lippen verachtelijk samen. „Roem is ijdel, wanneer 't je portemonnaie niet spekt," zei hij zakelijk.

„Ik wilde nog meer. Ik ging mee met de vordering van den arbeider voor betere levensvoorwaarden en wat ik den arbeidenden stand wilde geven was een betere, en ondanks- zijn eenvoud mooie woning.

„Hersenschimmen", minachtte Kooistra. „Maar nu ben ik egoïstisch geworden en wil ik in de eerste plaats voor me zelf gaan zorgen, misschien dat ik dan later nog...."

„Je moet erbij zijn als er wat te verdienen valt, nooit lang wachten, dadelijk met je teekening gereed en dan den aannemer als eisch stellen, dat hij zijn hout bij ons betreft," zei Kooistra handig en de donkere oogen schitterden vol energie; daarvoor kun je jij procenten krijgen. En dan vertoon je je wat meer in de kerk, dat mag de bevolking hier graag. Dat zal je naam niet anders dan goed kunnen doen.

Rogge huiverde. Godsdienst stond voor hem steeds te hoog, om als dekmantel voor iets anders te worden gebruikt.

Toch geloofde hij wel, dat zijn schoonvader gelijk had. Zou zijn eigen vroomheid ook niet een dekmantel zijn, om meer aanzien, meer geld te verkrijgen?

En niet een vurige trek des harten.... Rogge haalde de schouders op. Hij kon er zich op dat oogenblik niet verder in verdiepen.

Opstaande zei hij: „Ik dank u voor uw raad. U wilt er met Lize wel niet verder over spreken."

„Ik spreek Lize nooit over zaken," antwoordde hij. Toen de oude Kooistra alleen bleef, wreef hij zich in de handen: Ha, hij zou hem wel in zijn macht krijgen.

Geld, dat stom is. Maakt recht, wat krom is. Ja, zoo was het en zoo zou 't wel altijd blijven ook. Vergenoegd glimlachte Kooistra.

VI.

Dien Zondag zat Rudolf Rogge in de kerk. Het was drukkend-warm en men voelde, hoe buiten de zon brandde, wat vele gezichten een vermoeid en bleek aanzien gaf.

Peinzend zat Rogge om zich heen te staren, terwijl hij al dadelijk de preek verwerkte, die de predikant tot een mooi geheel voleindigde. Hij was begonnen de gemeente deze vraag te stellen: „Wat is waarheid?"

En het eenige antwoord daarop was: „Het goede woord Gods, dat woord, maar ook dat woord alleen is de waarheid."

En daarop had de predikant voortgebouwd. „Nu schijnt het zoo gemakkelijk de waarheid te volgen in ons leven, maar inderdaad is dat niet zoo gemakkelijk als het schijnt. Degenen onder u, die den strijd met de waarheid hebben aangebonden, zullen dat reeds hebben ondervonden.

Werktuigelijk knikte Rogge met 't hoofd. Ook in het boek Gods wordt van die moeielijkheid gesproken.

Luister naar Rom. 7 vers 23 en 24: „Ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet mijns gemoeds en mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijne leden is. Ik ellendig mensch! wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? We willen de waarheid en we volgen de zonde. Dat deed de mensch van toen, dat doet de mensch van nu.

Hoe vreemd is dit nietwaar, hoe onbegrijpelijk schier! Zelf erkennen we dat de waarheid het beste is en toch volgen we haar niet. Wie of wat houdt ons dan daarvan terug? Een roode kleur had Rogge's gelaat overtogen.

Hij keek nu op naar den ouden Kooistra, die daar zoo rustig zat in de bank van den kerkeraad, waartoe hij behoorde.

Hoe was het mogelijk, dat die man zoo rustig zijn godsdienst kon belijden, alsof hij zich niet de minste onwaarheid, of oneerlijkheid bewust was!

Toen viel zijn blik op Lize, mooier dan ooit, in haar japon van zacht-licht-blauw, met veel witte kant aan boord en mouwen, die 't blanke gezichtje en de mollige armen te voordeeler deden uitkomen.

Die zat daar ook zoo rustig. Maar geen wonder!

Dat kind was een en al onbewuste goedheid en teere aantrekkelijkheid.

Dat kind was zoo goed, dat ze nergens kwaad zag en daardoor de menschen uit haar naaste omgeving feitelijk niet kende.

„Is er dan niets, dat ons verlossen kan?" vroeg de predikant weer.

En het antwoord luidde: „De God, dien gij eert, die zal u verlossen. Gij moet wederom geboreh worden."

Door mijnen Geest zult gij herboren worden, spreekt de Heere.

Hij is machtig te doen, boven al wat wij bidden of denken.

De Heere geeft het nieuwe hart zijn geliefden als in den slaap."

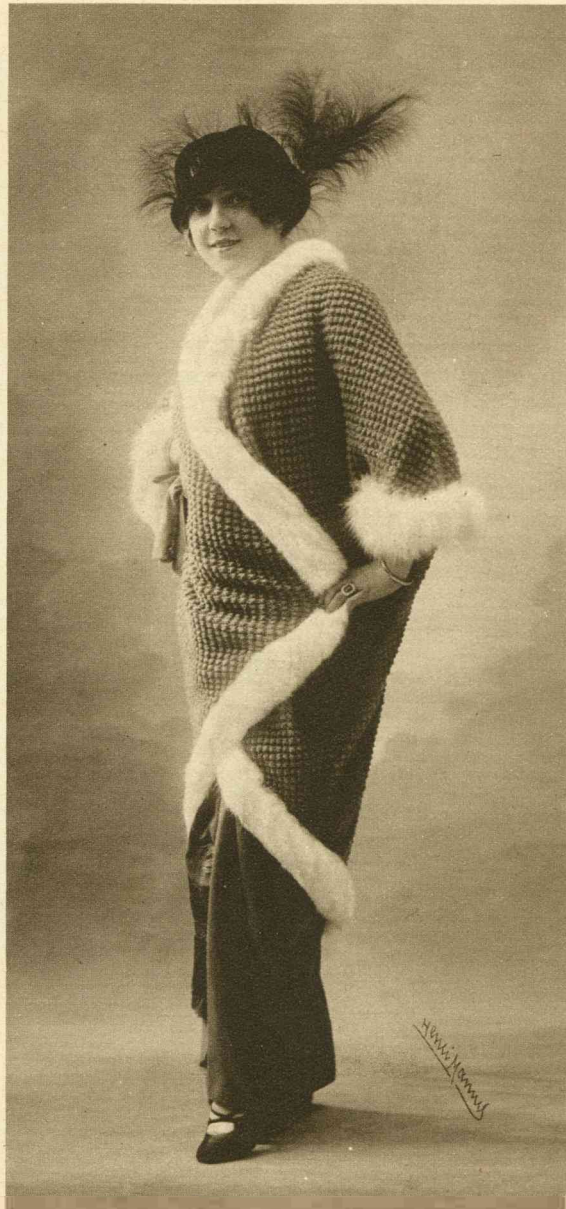
(Wordt vervolgd).

DE NIEUWSTE MODESCHEPPINGEN VOOR HET AANSTAANDE SEIZOEN.

(Mlle VILLEROY-GOT.)

(MAISON PAQUIN.)

(Foto's Henri Manuel).
(MAISON MESNARD.)

HANNOVER IN PANORAMA

DOOR D. J. VAN DER VEN
met foto's van Karl. F. Wunder, Hannover en
F. Aetholz, Hannover.

HET LUCHTSCHIP „HANSA" BOVEN HANNOVER

WELKOM in Hannover! Fräulein, bitte die Zigarren! Ah verzeihen, Sie rauchen niemals?!... de eerste elkaar snel opvolgende zinnestjes, welke mijn vriend Krone tot me richtte na een halfjaar scheidens, toen ik hem op een begin September Woensdagnamiddag bezocht op zijn kantoor in de Schillerstrasse. —

Na de gewone begroetingen, na het belangstellend vragen hoe of ik het gemaakt had op mijn rit met de Bremer „woestijnbaan," ontvouwde hij daar met de veelzijdige inzichten hem eigen een „plan de campagne," dat direct gebracht uit het stadium van voorbereiding in dat van uitvoering, mij gedurende heel mijn verblijf in een onafgebroken actie zou houden.

Ofschoon ik op de waarde van mijn uithoudingsvermogen na 5 uur sporens niet gaarne de zelfde berekening zou toegepast zien als op die van den immer onvermoeiden Herr Krone, zoo begreep ik toch, dat het mij pastte mijn gezicht in den plooi van een zeer levendigen belangstelling-trek te brengen, toen ik zijn voorstel vernam, nog dienselfden namiddag den gouden Raadhuiskoepel te beklimmen en staande onder het „eeuwige" avondlicht het panorama te genieten op „die Groszstadt im Grünen!"

Wél haalde ik me torenbeklimmingen voor den geest, waarbij je langs steeds steiler en nauwer trappen je weg moest betasten door donkere torenkamers, waar je langs krakende houten treden platformen bereikt, die er slechts zijn om je te vertellen, dat je nog hoger moet opgaan... flauw herinnerde ik me de torenmoties van de Utrechtsche en Keulsche domkerken...; dienselfden begin Septemberschen dag had ik heel in de vroege in de tochtige klokkenkamer van het merkwaardige Zwischenahner torengedouw, het liefelijk meer, bosch- en akkerlandschap overzien, de parel van Oldenburgs natuurschoon...; dacht ik nog even terug aan het borstelen en kloppen op mijn spinovervragde stof- en kalkbesmeurde kleeren, toen ik terugkwam in Meyers hotel, hoe Fräulein Gerda, mij met een „o, du dummer Strubelpeter" een half uur liet rondlopen in hemdsmouwen;... wél had ik in stilte hoop gekoesterd bij Continental of in het Residenz café, in Corso of bij Wiener mijn „Kaffee mit Kuchen und Schlagsahne" te gebruiken onder lustig gekout en blij-vroolijke operetmuziek...; vol prettige behagelijkheid weg te duiken in de chippendale kussens der rieten fauteuils, geheel op me in te laten werken de weelde van een elegant Grosz-stadt publiek...; maar ten volle begreep ik, dat al deze egoïstische geneuchten verre dienden te blijven en dat ik met een vreugdestralend van louter bijval getuigend gezicht, Herr Krone's voorstel moest accepteren!

En zoo zag ik Hannover in vogelvlucht, Hannover in panorama, nog dienselfden middag, geen uur na mijn aankomst „am Ernst August Platz!"

Bestaat er wel dieper genot, dan staande hoog boven den dakenwirwar de kennismaking te hernieuwen met een stad, die je van 't eerste oogenblik, dat je haar zag beviel? Leert men ooit elders zóó inzien, dat een stad is als een levend wezen met een zenuwstel van tramlijnen, een hartader van verkeer — hier de Georgstrasse —, met longen om adem te halen; de plantsoenen en parken, de laanwegen en boulevards, — hier in zoo een kwistigen overvloed, dat de dichter er van zong: *

„Umrankt vom grünschimmerndem Kranze
Mit Blüten durchwoben das Kleid
Prangst du in festlichem Glanze.
Hannover holdselige Maid!"

En die samenhang van groen, uitgaande van het groote Eilenriede, dat in wijden boog zich vlijdt tegen de huizenzee

HANNOVER'S RAADHUIS, middengedeelte.

van het Noorden en Oosten; die doorlopend groene lijnen soms zich verbreedend tot bosschige plekken loef doen hier vergeten trieste grootstadsvergelijkingen doen u, daar staande op den Raadhuiskoepel, niet herinneren aan de veroveringen van den mensch op de natuur, maar willen het verkonden, dat Hannover zijn omgevingschoon waardeert, dat ver-vooruitziende mannen bij de herhaalde stadsuitbreiding aan plantsoenen een ruime plaats hebben toegekend en bewijzen, dat een zeer snelle ontwikkeling niet altijd gepaard behoeft te gaan met een woestijnlijke, de omgeving tot starre versteening brengende, voorstedenbouw.

O, gij leert er nog veel meer, ge bemerkt hoe zoowel de rechte avenues, stervormig uitlopend van verkeerscentra, als de geestig gebogen straten van de oude wijken hun schoonheidsfactoren bezitten. Gij ziet daar niet meer de stad in haar detailschoon van openbare gebouwen, van winkels en paleizen, pleinen en plantsoenen, maar ge overblijft de moderne stad in al haar ontzagwekkende machtigheid van gebouwen en dakenmassa.

Gij ziet er vlak bij de langgerekte Waterloopplatz met de overwinningstempel en misschien bemerkt ge bij goed optellen ook Leibniz tempel — als uit een speelgoeddoos — heel beneden u. Dan daarachter de oude gebouwen van het arsenaal, dagteekend uit de sombere dagen der Fransche overheersching en dicht daarbij langzaam opklappend tegen den Lindener berg, schoon in de pracht van een zonnigen, wasemend-smokerigen fabrieksatmosfeer, waarin al maar fabriekspijpen en schoorsteenen oprijzen boven een vaag golvend dakenmeer, ligt daar de zich als Asschepoos misdeeld voelende fabriekstad Linden, de nijvere arbeiderstad, in haar ernstige grauwe armelijken één contrast vormend met de weelde-stad Hannover.

Maar ginds over de rook en damp overgrauwde fabriekskwartieren, flonkert hoogop een breede bewegelijke soms gracievol, zich ontplooiende waterstraal — 't is de 67.2 Meter hoge fontein van Herrnhausen en het logische middelpunt van den naar Le Nôtres plannen ontworpen „Grooten Tuin," — die in zijn ijdele samenspraak met den gouden raadhuiskoepel prat er opgaat de hoogste van het continent te zijn. En ook de koepel zelf is erg ingenomen met zijn bereikte hoogte, en heeft in een langen strijd om den voorrang met den ouden vergrijsden toren van de marktkerk, bekroond met den geestigen koperen „Dachreiter" omdat de bouw niet verder voortgang kon vinden, „weil die Bauherrn im Säckel krank worden waren," eindelijk na veel gewrijf en geschrijf de overwinning behaald. Immers de top van het raadhuis is 152.98 Meter boven normaal nul en 97.67 M. boven het trottoir aan het Noorderfront, terwijl de daarmede overeenstemmende hoogten van de Markt-toren 152.68 en 95.73 m. bedragen.

Wanneer je daar hoog staat en je bemerkt er hoe het

HANNOVER - HET KLEINSTE HUIS

HANNOVER - RAADHUIS-PASSAGE

avondlicht begint te leven in het centrum van de huizen-verwarring, hoe in wijde bogen hier, in lange snoeren ginds de aangestoken lantarens het reeds vervaagde en verdoezelde stratencomplex weer ophalen uit de grauw geworden groote stad beneden je, dan voel je je toch wel heel nietig daar hoog op den raadhuistoren bij de stralende avondlamp van Hannovers koepel!

Wanneer van Berlijn en Osnabrück, Bremen en Hamburg, Hildesheim en Minden al treinen Hannover naderen, je de slierten verlichte wagentjes ziet voortglijden door de avondduistere vlakten; als je even nadenkt en je voorstelt hoe van alle kanten menschen naar de groote stad getrokken worden, menschen die je straks zult ontmoeten in de nauwe lichtspelen beneden je, wegljnend tot ver in de donkerte, dan bekommer je je niet meer om namen van huizen en paleizen, om straten en pleinen, maar je gaat Hannover zien als één geheel, — als één groot wondermechanisme — neen als een levend organisme dat onder hevig aanstemmingen, 's avonds een geheel andere physiognomie heeft, dan 's morgens, en in den morgen weer anders dan in den namiddag . . . dan begrijpt men hoe het menschenleven weerspiegeld wordt door zijn omgeving.

Niets is meer verlokkelijk, dan Hannover bij avond, als 't elegante Hannover er op Theater en Georgplätze wandelt om te zien en gezien te worden, 't er een va et vient is van elegante-Fräulein, flaneurs, studenten, officieren . . . van al die levensluchte verschijningen, die toch steeds een wondere charme geven aan het kleurige avondleven van een elegante stad.

Ga eens tegen acht uur het heitere leven bij Kröpcke opnemen en ge zult er met het koor uit de groote revue „Es tut sich was" bij vrienden en bekenden van zeggen:

„Dein Hannover woll'n wir endlich sehn,
Ja dieses Bummelparadies
So kommt, so kommt, sommt,
so kommt!

Zóó heb ik nu met Herr Krone weer in Hannover gewandeld, even als in Februari j. l. en wéér waardeerde ik dat toeven daar meer dan in Berlijn „Onder de Linden" of in Dusseldorf op de Königsallee, en toen ik 's avonds naar de Hannoversche revue van Henri Bender en Louis

Taufstein ging, toen stemde ik met allen aanwezigen lustig in toen het koor der revolutionair gezinde goden en godinnen tot Jupiter met overtuiging zong na Bachus verklaring:
Du stadt wo weisz-rot stolz die Fahne weht
Du stadt wo Ernst August am Bahnhof steht,
Du stadt wo die Freundschaft und Treue sprieszt,
Und wo in die seine die Ihme flieszt . . .

de zoo ware woorden:

„Du Stadt, wo man bummelt mit frohem Mut.
„Du Stadt, heiszt Hannover . . . der stadt sind wir gut."

De Hannoveraan houdt van uitgaan, van veel uitgaan en de muziekoafé's hebben daar een rijk bestaan, de plaatsen, waar het zich met „Vornehme Welt" betitelende Hannover vermaak zoekt, worden steeds veelvuldiger; muziek is er overal tot twee uur 's nachts, waarna in „Moulin Rouge" en „Palais de Danse," het vermaak voortgezet kan worden tot Donat Gebert in zijn beroemd lokaal de sterkende kippensoep in den vroegen morgen als goede gave den Hannoverschen nachtzwierders voorzet, en ze met het traditioneele „Lütje Lager," „im Bette huppen."

Lüttje Lager leerde ik kennen, in Herrnhausen, waarheen me mijn Hannoversche vriend otto Wienszeck gelokt had. Daar was 't feest in het Parkhaus! Daar waren slingers van groen, opgehangen met schilden en portretten van het vorstelijke huis, daar speelden twee orkesten en one en two stepten de paartjes er lustig op los. Daar was 't geanimeerd en ofschoon een vluchtigen blik mij deed opmerken, dat een Hollandsche mama het er wel wat „mêlée" zou gevonden hebben, zoo bleken mij de Duitsche „ouwelui" een andere meening te zijn toegedaan, althans langs de geheele muurvlakte was de traditioneele tafeltjes en muurbloemen versiering van pa's en ma's, die een oogje in het zeil hielden bij de dansevoluties der Gretchens en Kätchens.

Een gekreukelde lampion opgeborgen bij mijn reissouvenirs is nog getuige van de leutige joligheid daar genoten op 't echt Deutsche Woensdagavondfeest, een Hannoveraansche joligheid, die ook weerklank vond in de elitekringen zooals ik den volgenden dag bemerkte bij een door mij medegevierd feest in het oude Tivoli, waar in de zeventiger jaren bij de militaire concerten de dames hun breikous mee moeten genomen hebben, doch waar het bij mijn toeven een elegante soirée gaf, waaraan smoking, frac, baltoilet en strandcostume het cachet gaven, aan een ydillisch strand- en tuinfeest ten bate van, als ik mij goed herinner een oudstrijders vereeniging. Op dat feest verscheen ook de Oberstadtdirektor Tramm, de energieke burgemeester, wien Hannover zoo heel veel te danken heeft, die met ijzeren wilskracht en breeden toekomstblik Hannover als Deutsche Groszstadt wil brengen aan den spits harer zustersteden! Dien morgen had ik juist een zeer vluchtig bezoek mogen brengen aan het particulier vertrek van Hannovers burger-vader in het nieuwe raadhuys.

Dank zij Herr Krones machtigen invloed, versterkt door de vaak wonderlijke werking van het slijk der aarde, scheen een der stramme suppoosten het toch met de natuurlijk caoutchouc-eigenschappen bezittende strenge consignes in overeenstemming te brengen ons een blik te gunnen in

den erkerkamer met de fraaie gepolijste Makassar ebbenhouten wandversiering en de eveneens met rijke noten-boomhouten panelen betimmerde kamer van den stadsyndicus.

Het monumentale raadhuys, dat gelegen aan den Friedrichswal oprijst te midden van struiken en boomen en met een breed bordes achter uitloopt in het door Tripp aangelegde fraaie Maschpark is een uitstekend voorbeeld hoe men begrepen heeft een stadhuis te moeten plaatsen in een omgeving, welke de vorstelijke grootscheit tot het volste recht laat komen. Rustende op 6026 beuken heipalen, die ieder een gelijkmatige belasting torsen van 2.50 K. G. per M., verheft zich op een voetstuk van zwart basaltlava, de façade van geelgrijzen zandsteen, hoofdzakelijk afkomstig uit de groeven van Osterwald en Süntel.

Waar wij nu met het Rotterdamsche stadhuisvraagstuk ook zulk een monumentale Raadhuysbouw in de wording zullen kunnen volgen, daar ware het gewenscht dat eens in een Hollandsch Tijdschrift een zeer uitvoerige, rijk met foto's, teekeningen, doorsneden en plattegronden verlucht artikel gewijd werd aan het stadhuis te Hannover, omdat ook daar veel gebeurd is, wat bij een herhaling niet meer voorkomen zou.

Zoo moeten er in de kelders heel wat beelden, ja zelfs een heele fontein opgeborgen liggen — zóó is er veel in den loop der jaren veranderd omdat de geest des tijds het nieuwe denken in de Deutsche architectuur gebracht heeft en men het resultaat van dat nieuwe pogen wilde vastleggen in het gedenkteeken voor Hannovers edele burgerschap.

Het hierbij in beeld gebrachte front laat zien hoe de buiten architectuur met haar talrijke torentjes, dakvensters, enz., de Deutsche Renaissance nadert, terwijl de foto tevens ons doet kennis maken met de op twee slanke zuilen staande schutsgodinnen Germania en Hannovera. Boven de voorhal staat in den geveltop van de „Laube" die aan geen enkel Duitsch Raadhuys ontbreken mag het oude stads-wapen, door twee wildemannen als tenanthouders geflankeerd. Boven de vensters van de eerste verdieping vindt men een rijk gebeeldhouwde fries, die scènes voorstelt uit de Hannoversche geschiedenis. Men ziet er bijv. de sculpturale uitbeelding van de verwoesting van den burcht Lauenrode in 1391, en den intocht van koning Ernst August, waar hij den burgemeester Rumann destedelijke sleutels overhandigde op 29 Juni 1837, terwijl de beide ronde torens, die den middenbouw flankeren voorstellingen bevatten van jacht en visscherij; oorlog en rechtsleven, handel, schutterswezen en gezelligheid.

Links en rechts ziet men verder aan de frontfaçade den voor de stedelijke heraldiek zeer merkwaardigen leeuw en het beroemde symbolieke Saksenros.

Naast de 's nachts electrisch verlichte klok waken twee met bazuinen voorziene knapenfiguren „Morgen" en „Avond." Het geheel wordt bekroond door het met stralen omgeven hoofd van Chronos, den legendarischen tijdgod. Dit alles geeft de afbeelding zeer fraai weer. Ook ziet men hoe gunstig de ligging is in het maschpark, al zullen moderne tuinarchitecten de bemerking maken, dat de overgang van dit grootsche gebouw tot het landschap te plotseling

DE BERK DER HOPE
groeijende op den gevangenis-muur
in het centrum van Hannover.

geschiedt en de noodige geometrische aanleg in de naaste omgeving ontbreekt, al zullen architecten critiek — en een zeer gerechtigde — uitoefenen op het aanwezig zijn van een zeer monumentale naar het water aflopende trap. Waar toe die trap dient? is er gevraagd. Zij zou reden van bestaan gehad hebben als de vroege vaders geregeld per boot hun raadhuis bezochten; zij ware wellicht te billijken in Venetië of aan 't Lago Maggiore, maar wat doet ze hier in het vriendelijke Maschpark, waar ze afdaalt tot het altijd effen rimpelige water van een niet eens zeer grooten vijver, waar soms wel eens een gezelschapje uit spelevaren gaat? Och lezers gij ziet wel, ook hier, waar zulke talenten leiding aan den arbeid gaven, waar 10 à 12 miljoen mark niet te veel gevonden werden om stadhuis en omgeving te maken tot een waardig centrum van een nieuw Forum Hannoveranum, hier zelfs zijn dingen gebeurd, die niet aan het groote publiek verteld moeten worden, die men verborgen moest houden, evenals de vele ornamenten van een vroegere opvatting van inwendige ornamentiek.

Doch dit mistasten in enkele onderdeelen, dit niet gelukkig zijn in de coupure van de historische fries — in de wel wat al te moderne fresco's in zalen, die niet dat ultra moderne eischen; deze en vele andere misschien zeer ad rem zijnde critische bemerkingsen mogen toch nimmer afbreuk doen aan de waardeering, welke het Hannoversche Raadhuis in alle opzichten verdient, een waardeering waarop wij trotsch mogen gaan als deze ook éénmaal in die mate ons nieuwe Rotterdamsche Raadhuis zal ontvangen.

Waar nu de belangstelling van ons Nederlandsche volk in komende jaren zoo zeer gericht zal zijn op het belangwekkende vraagstuk van een monumentalen stadhuisbouw, en waar wij in den Hannoverschen veel vinden wat tot navolgenswaardig of waarschuwend voorbeeld instructieve eigenschappen bezit, daar is het te loven, dat een zoo populair tijdschrift als „Panorama” niet alleen getrouw aan zijn titel, vogelvlucht-foto's geeft, doch ook kiekjes brengt van dat raadhuis zelf zooals het daar vrij zich over een totale gevellengte van 230 meter trotsch en imposant verheft aan den Friedrichswal.

Ieder lezer zal ook in later jaren gewis zich deze foto's herinneren en zal zich eens in Hannover gekomen laten brengen naar de oevers van de romantische Maschpark-vijvers waar

.... rauschen und flüstern im Abendwind,
Die alten Buchen und Eichen
Der seine Wellen gleiten geschwind.
Nur schnell die Stadt zu erreichen
Klar spiegeln sich in des Weihers Flut
Paläste und ragende Türme
Umleuchtet von sinkender Sonne Glut
Dasz Gott dich Hannover beschirme!

Doch deze aflevering brengt onder het motto: Les extrêmes se touchent, naast het grootste huis ook het kleinste huis van Hannover, geheel gebouwd van ijzer, dat echter op de eigenaardige Fachwerkwijze beschilderd, zich prachtig aansluit met de oude gevelhuizen waaraan de „Altstadt” nog zoo wonderlijk is. Van dit merkwaardig winkelhuiske — een druk beklant sigarenzaakje — geven wij een typische foto, waaruit men zien kan hoe de totale

diepte slechts 4 rijen dakpannen bedraagt. Door het aanbrengen van een paar erkers en een vernuftigen hoekbouw, heeft men wat meer ruimte gekregen. De foto laat toch zeer duidelijk zien hoe het geheele „huis” tegen den vlakken zijgevel van de buurwoning gedrukt is. Door een noodzakelijke verkeerseisch kon hier niet gebouwd worden, maar de kale muurvlakte was den voor oud stratenschoon gevoelenden Hannoveraan toch te nuchter en zoo werd deze „ulke” oplossing gevonden en tot aller tevredenheid toegepast. Dat de zin voor het bewaard blijven van een typisch merkwaardig oud Hannover van gemeentewege gesteund wordt blijkt o. m. ook uit het raadsbesluit om subsidies te verleen voor kunstzinnige gevelbeschilderingen volgens authentieke gegevens. De meerdere kosten tusschen een dergelijke beschildering en een gewone dekt de stad en zoo wordt het oog op een wandeling door Hannovers oude straatjes steeds meer geboeid door kleurige geschilderde façades. En daar de straatjes in de oude middeleeuwsche vestingsteden zeer nauw waren, zoodat een gevelversiering toch niet tot haar recht zou komen, omdat men deze niet zou overzien, bedacht men er wat anders op en concentreerde men alle kunst op den onderkant van de overkragende verdiepingen. Zoo is deze dan ook bijna overal zeer rijk besneden en o. m. in Hildesheim beschilderd op een wijze die ons aan gebrand leer of gebeitst hout doet denken, terwijl bij een meer nauwkeurige beschouwing ge steeds nieuwe en rijke motieven vindt, motieven niet alleen ontleend aan de handwerksbedrijven doch ook aan de Grieksche mythologie!

En zoo bracht Herr Krone me bij alle Hannoversche merkwaardigheden en curiositeiten. Ik moest hem volgen op de lange wandeling naar Eilenriede, waar hij mij bracht voor een ouden boom met reusachtige knobbels adventiefknoppen, die den vorm hadden aangenomen van een monnik; ik betrad met hem het Lindener kerkhof en maakte daar kennis met den nieuwen stijl in den aanleg van begraafplaatsen. Den volgende dag stonden weer allerlei zeer uit elkaar loopende bezoeken op het program.

's Morgens zou ik kennismaken met het Leibnizhaus, waar 40 jaar lang de beroemde filosoof gewoond heeft en 's middags zouden we de Leibnizkoeksfabriek van de firma H. Bahlsen bezoeken. Een koekjesfabriek . . . doch welk eene . . . een fabriek, als een paleis, met een groote kunstzaal, waar jonge artisten hun werk exposeerden . . . waar ge toegepaste kunst ziet in verpakking, in reclame, in muur en glasschilderingen — waar Leibniz massale fabrieksombouw oprijst als een monument voor Noord-Hannover. O, ik zou u een sprookje kunnen verhalen, getiteld „Tet, ein Märchen von Keks,” ik zou met u toeven in eet- en badkamers, bij den dokter en den tandarts en tenslotte u brengen bij „Hansje en Grietje,” die opkijken naar de oude Anneke Tanneke van de kleurige terracotta fries boven de entree . . . maar ge zoudt me toch niet geloven zonder foto's, en het laat zich ook heel moeilijk zoo maar invlechten in deze causerie.

Beladen met zijden linten, artistieke prentbriefkaarten met een „Tetwals” en een „Tet” tooneelspel, met „Tet” bouwplaten en last but not least met eenige geoffreerde „Tet” specialiteiten ging de tocht naar de fabriek van Gunther Wagner, de wereldberoemde inktproducent. Toen

naar de militaire rijsschool en naar het in barocstijl gebouwde nieuwe gerechtshof . . . afwisseling dus genoeg. En Herr Krone wist overal iets bijzonders, iets typisch te vertellen. Bracht hij mij bij het vermaarde grafmonument waarop te lezen stond: „Dieses auf ewig erkaufte Begräbnis darf nie geöffnet werden,” een verbod dat de eeuwig schepende natuur belachelijk gemaakt heeft door een krachtige berk te laten opgroeien, die de steenen van elkaar schoof, . . . moest ik met groot gevaar voor het scheuren van mijn pantalon over het puntige hek klimmen om op den mossigen st en „de visu” deze uiting van den menschelijken wil te lezen op onze wandeling door de straten van Noord-Hannover bracht hij mij bij de „Hoffnungs birke,” een aardig normaal ontwikkeld wel wat spichtig berkeboompje dat gegroeid op een zeer hoogen muur reeds de belangstelling van ieder voorbijganger trekt, maar zijn populariteit ver buiten Hannover verbreid weet door de omstandigheid, dat die muur . . . de gevangenisterreinen omsluit.

Ook van deze curiositeit geven we een afbeelding, „de berk der hope,” voedsel vindende in den steenen muur is voor menigen zondaar een symbool, dat nog niet alle hoop verloren is, en zegt als 't ware, dat er onder die verstootenen der maatschappelijke samenleving zeker even goede levenseigenschappen gevonden worden, als die blijken te huizen in den killen hoogen, schijnbaar absoluut onvruchtbaren muur. Dat is de symboliek van den nietigen Hannoverschen berk der hope — en het volk deze symboliek van een nooit verloren hoop vereerend — heeft het simpele muurboompje lief gekregen als een curiositeit van de oude welfenstad.

Zie, nu merk ik daar, dat ik niets verteld heb van de welfendynastie, niets van keurvorstin Sophie en haar leven op Herrnhäusen — geen woord heb ik gerept over de vorstelijke allée, die van de Königswörther Platz voert door tuinen en parken naar het lustoord van Georg en Welfen; Berg en Grosze Gärten, alle met herinneringen aan een oud verstoten koningsgeslacht!

Van de musea, de stedelijke concerthal — van monumenten en gedenkteeken . . . ik heb over dat alles gezegd, zelfs geen kerk is behandeld, of 't moest al de toren van de Marktkirche zijn.

Maar ik zou u ook geen plaatsbeschrijving geven, geen historisch feitenmateriaal neerleggen in deze causerie. Vluchtig wilde ik slechts wat vertellen — zoo los weg maar — van mijn toeven in Hannover, dat ik in vogelvlucht bij avondval zag.

Moedige menschen kunnen dat genot ook smaken op een Zeppelin of Hansa vaart, maar minder voortvarenden raad ik aan, zich met de lift te laten brengen 97 meter hoog bij het altijd brandende avondlicht van Hannovers gouden raadhuiskeoepel.

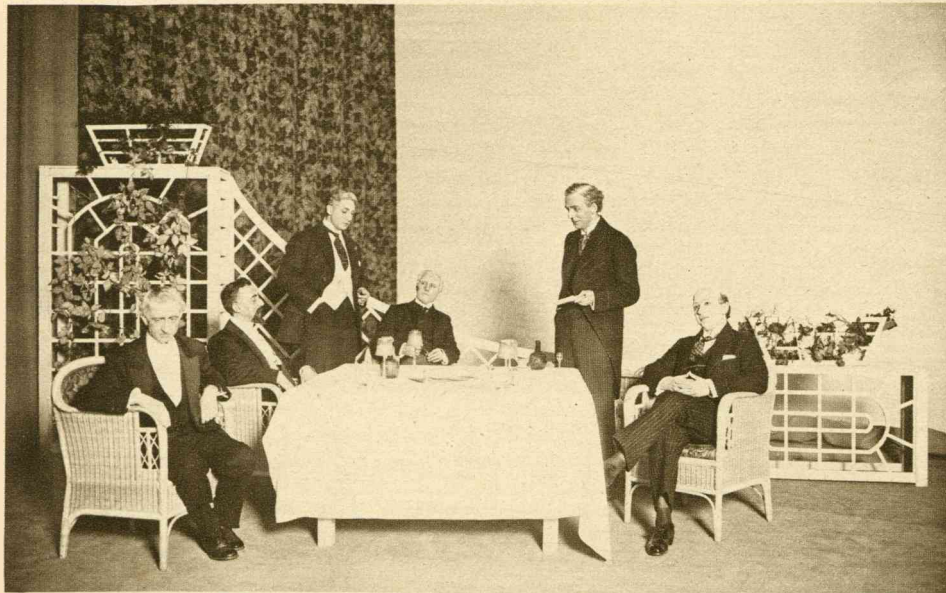
En niet waar — nu gij mij in gedachten gevolgd hebt — zult ge na de foto's bekeken te hebben, bij het sluiten van dit „Panorama” artikel het den dichter wel niet euvelduiden als hij in de prijzend overtreffende trap zingt:

Wer Land und Leute erprobt erst hat
Liebt sie mit heisser Minne,
Und liebt Hannover die herrliche Stadt,
Des Landes Königinne.

Haarlem, 20 October 1913.

HANNOVER - RAADHUIS (NOORDZIJDE).

Van links naar rechts: Anton Verheyen, Ph. la Chapelle, Paul de Groot, Dirk Verbeek, Eduard Verkade, Cor Ruijs.

Eduard Verkade, Dirk Verbeek, Herman Kloppers, Paul de Groot, Enny Vrede, Cor Ruijs en Willem Grelinger.

EEN stuk van Shaw, is altijd als 'n spelletje kaart, met de menselijkheid en onmenselijkheid der menschen. Shaw heeft de gave als weinig tooneelschrijvers van dezen tijd, de menschen geheel en al te geven in de plaats, die zij, 'k zou willen zeggen, innemen zoowel tegenover hun tijd, als tegenover hunne onsterfelijkheid. Z'n stukken zijn zoo af, zijn zoo geheel wiskunstig juist, dat meer dan elders, het chemische proces, waarmee de maatschappij van heden zoo vaak vergeleken worden kan, ons voor de oogen treedt. En met hunne karakters, hun goed en kwaad, geeft hij vaak tevens, door 'n enkele charge, hun karricatuur. Meer dan een ander is hij de volmaakte regisseur van de menscheijke comédie, die hij in z'n geschriften ons toont, zonder daarbij iets aan hunne natuurlijkheid af te doen.

In dit stuk van vijf bedrijven, dat ons tot bij twaalf, in het zoo gesoigneerde en voorname schouwburgzaaltje van het gebouw van den Haagschen Kunstkring, temidden van 'n gedistingeerd en 'n elitepubliek, bezig hield en ons boeien bleef, wordt zooveel gezegd, zooveel problemen ons te verwerken gegeven, dat het bijna ondoenlijk is in een kort tijdschrift-artikel een volkomen overzicht te geven.

Daarom moet bij het voornaamste gebleven worden. Het dilemma waarvoor in dit stuk de dokter, Sir Colenso Ridgeon — hij is juist geridderd, als het stuk aanvangt — komt te staan is: wie, indien slechts een zeker aantal personen, lijdende aan tuberculose, waarvan hij zijne specialiteit maakt, de kans wordt gegeven genezen te worden, door een door hem uitgevonden serum, wie dan, van twee personen uit zijne omgeving, als zijnde nog slechts één plaats disponibele, te kiezen; de bedrijvige goedige, maar au fond toch wat stumperige bus-dokter, of de geniale artiest, de man zonder moraal, maar wiens willen en kunnen zekerlijk tot een voor de schoonheid-lievenden schitterend resultaat geraken zal, zoo hij leven blijft.

Daarbij komt en mengt zich voor hem de persoonlijke kwestie: hij is verliefd op de vrouw van den kunstenaar, die in dezen haar godheid ziet, en daardoor geheel dóór en vóór hem leeft, maar tevens in haar machtige illusie omtrent die grootheid, niet bewust wordt van de heillooze gevolgen van zijn gevoelloos-egoïstische levenswijze in zijn strijd om het bestaan. Die zijne zwakte, die hem met al zijne genialiteit steeds op hulp van buiten doet speculeeren, nooit te peilen vermocht, zóó, dat zij aan zijn dood alleen zal te danken hebben nooit gedésillusionneerd te worden. Ook dát bepeinst in zijn tweestrijd Sir Colenso. Hij hoopt geluk voor hem, zeker, maar óók voor háár. En waar hij den kunstenaar Dubedat in het stuk — we zijn er allen bij — leert kennen als 'n zwakkeling, wiens genialiteit onvoldoende gerugsteund wordt door eergevoel en eigenwaarde — geeft hij dit leven, hem door Jennifer, z'n vrouw, na lang bidden harerzijds, toevertrouwd om te redden, in handen van zijn collega Sir Ralph Bloomfield Bonington, wat hetzelfde beteekent, als het in handen van het Lot te stellen, maar met méér, véél meer kans op den Dood, dan op het Leven. Hijzelf neemt als laatste patiënt den wijk-dokter, den goeten, armelijken Dr. Blenkunsop.

Blenkensop geneest — Dubedat sterft, zooals te voorzien was en op het sterfbed in het atelier in het vierde bedrijf, voelt de stervende Dubedat, de booze drijfveer van Ridgeon heel goed. Ook zijne vrouw, al begrijpt ze 't nog niet. In het slot-bedrijf komt tusschen den dokter en de vrouw de verklaring, . . . die de vrouw niet aanneemt, die gééne vrouw zou aannemen als zij, en waaruit Ridgeon, terechtgewezen, heengaat. te meer als hij hoort, dat Jennifer hertrouwd is en dus voor hem geen geluk te wachten is. — „Dan heb ik een onbaatzuchtigen moord bedreven“ roept hij uit in verbittering, en oud, ouder zich voelend nog, nu zij hem dit bij de verklaring, zooveen, opmerkte, gaat hij af.

De basis voor dit medische dilemma vinden we in het eerste bedrijf waar de doktoren Ridgeon met zijne verheffing, komen gelukwenschen. We vinden daar respec-

tievelijk den ouden geneesheer Sir Patrick Cullew, den fijngevoeligen, wat ruwen, cynisch geworden medicus, die in al de nieuwe geneesmethoden humbug ziet en dezelfde dingen altijd al door z'n grootvader heeft zien experimenteren. Tweedens Dr. Cutler Walpole, de chirurg, die naam gemaakt heeft met blindedarm-operatie's en in alles bloedvergiftiging ziet en opereeren wil. Verder de zalvende, dweeperige, liefelijke, bekende, en zéér geëerde medicus Sir Ralph Bloomfield Bonington die z'n vrienden kennen als 'n eerste knoeier en het serum door Ridgeon gevonden, maar op goed geluk toepast, en à tort et à travers sedert met ander serum werkt. De onverantwoordelijke naïviteit van zijn methode, z'n phrases en z'n beminlijke stommiteit hebben hem bij de andere medici zijne fatale reputatie bezorgd. Ridgeon weet dus heel goed, aan wien hij later Dubedat toevertrouwt. Verder zijn daar Dr. Schutzmacher, die zichzelf door de reclame van „Genezing verzekerd“ er boven op heeft gewerkt en Dr. Blenkunsop, de armoedige wijkarts, die even arm als z'n patiënten, zich aanbeveelt bij het heengaan, voor 'n oude gekleede jas van Ridgeon.

Het gesprek tusschen die heeren is van bijzondere geestigheid. Hunne karakters heeft Shaw met chirurgische zekerheid blootgelegd. Tijdens dit gesprek wacht Mevr. Jennifer Dubedat in de wachtkamer, omdat zij een onderhoud wil met Ridgeon, om haar zieken man, en de faam van Sir Colenso's serum tot haar is doorgedrongen. Emmy, de duivelstoejager in Ridgeon's huis, 'n oude gediensstige, die door haar leelijkheid en haar goede hart, iedereen voor zich inneemt is oorzaak, dat zij na het gesprek tusschen de heeren, en ondanks de herhaalde weigering van Ridgeon aan den vooravond, ten slotte wordt ontvangen.

Als ze opkomt, is het of nu pas het leven in de handeling binnentreedt. Haar werkelijk schitterende verschijning, na de heeren-visite is al 'n zonnestraal in de eerst wat grijze, droge atmosfeer van geleerdheid en mannelijken eigendunk, die is blijven hangen. Ridgeon, die haar alleen uit beleefdheid ontvangt, elfs zeerst grof is, krijgt voor haar geval méér belangstelling, nadat hij, eenige proeven van teekenkunst heeft gezien van den kunstenaar, die haar man is, en belooft haar samen te brengen met de doktoren, met wien hij zich eenige dagen later aan 'n diner zal vereenigen ter viering van zijne verheffing in den adelstand, en wel op deze wijze, dat hij haar uitnoodigt dat intieme dinertje met haar man te willen bijwonen.

Op dat diner, welks slot we alleen zien, en dat begint met het vertrek van het echtpaar Dubedat, en de belofte aan Jennifer, dat zij haar man genezen zullen, zijn echter rare dingen gebeurd. Het blijkt, dat niet alleen Louis Dubedat van al de heeren eenige tientallen ponden gouds heeft geleend, maar ook nog de eenige crown van Dr. Blenkunsop, die nu zal moeten loopen, om naar huis te komen, dat heel ver weg is. Walpole of B. B. biedt hem echter z'n auto aan. Bovendien blijkt ten slotte, dat het kamermeisje van het hotel, óók gehuwd is met Louis, wat ze bewijzen kan. In stijgende verbazing over zooveel misdrijf komen de verhalen van hunne persoonlijke onderindingen van dien avond los, en de verontwaardiging, alleen nog getemd door de charme, welke van Jennifer is uitgegaan, wordt nauw bedwongen. Als ze hem redden, is 't alleen nog maar omdat zij 't haar beloofd hebben! Ten slotte mist B. B. (zooals Sir Ralph door de vrienden genoemd wordt) z'n gouden cigarettenkoker, en blijkt door 'n toeval dat Blenkunsop, eene aandoening van den linker longtop heeft opgelopen, die zijn leven bedreigt. Dat maakt het geval opeens nog meer dubieus en het dilemma is gesteld. Eerst zullen ze echter, als beloofd, Dubedat op zijn atelier bezoeken, om hunne diagnose te stellen.

Dat bezoek op het atelier behoort tot het scherpste, wat de humorist Shaw geven kan. Hier ontstaat de strijd door de rücksichtlose genialiteit aangebonden tegen de burgerlijke, niet-ongezinde, maar quand-même bekrompene, geest. Hier komt de geest van den jongen schilder

los, maar tevens z'n genie, dat helaas, door kil egoïsme geleid, ons met angst vervuld en met kommer omtrent het bestaan van den jongen, wiens klare geest vonkt en als vuurwerk is, maar die daarmede den weg naar zijn dood zich baant. We voelen voor z'n verontwaardiging, voor z'n rake zien der dingen, voor z'n genie alweer, maar worden afgeschrikt door z'n kleine handelingen, waarvan hij zich, omdat hij daarvoor te zwak is, geen rekenschap kan geven, welks slaaf hij is. De figuur van Dubedat is, 'n nieuwe in onze tooneel-literatuur. Een figuur van onzen tijd, une fleur du mal, schitterend, maar zedeloos. En onze tijd, die meer zedelijk is, dan schitterend, ontkent de schoonheid van de schittering, als deze in strijd met de zeden is. Misschien is dit bedrijf het meest tragische van alle vijf: de veroordeeling der jeugd tot den Dood, uitgesproken in 'n vonnis alleen door de rechters begrepen. De rechters zijn hier de doktoren. Allen weigeren hem te behandelen, alleen B. B., gedreven deels door z'n eigenwaan, deels uit speculatie, stemt toe. Jennifer, door Louis ten slotte gehaald, ontvangt alleen hun koel afscheid waarbij zij aan B. B. den taak der behandeling overdragen. En als Jennifer voelt, dat er iets hapert, en alleen gebleven met Ridgeon hem smeekt, waarom hij Louis niet genezen wil, dan zegt deze, na de aanvaarding van haar blindelings geloof in hem, het volgende: „U moet mij geloven dan, als ik u zeg, dat de eenige „mogelijkheid u uwe held te doen behouden is, dat u „Louis' behandeling in Sir Ralph's handen stelt — en „niet in de mijne . . .“ met welke daad — dat weet hij — Louis zoo goed als zeker veroordeeld is.

Waarmede is uitgesproken, dat het nut van 't kleine van heden méér dan het mogelijke gróóte voor de toekomst, wordt geacht van waarde te zijn door hen.

In het vijfde bedrijf sterft Louis, omringd door de doktoren, die alleen op 't laatste oogenblik zijn toegelopen. Wat hij dan zegt, is meer de mogelijkheid uit 'n schoonen droom, dan in werkelijkheid bereikbaar. Wat hij vraagt van Jennifer, z'n vrouw, alleen voor eene Jennifer uitvoerbaar. Er moesten in onze, lieve, goede, brave wereld wat méér Jennifer's zijn! We zouden er zeker aan schoonheid mee winnen hier beneden! En misschien ook aan geluk. Wat Shaw haar zeggen laat aan het slot van deze akte is subliem! En geen Ridgeon kan dan ook begrijpen, wat, en welke schitterende dingen menschen als Jennifer en Louis samen bindt.

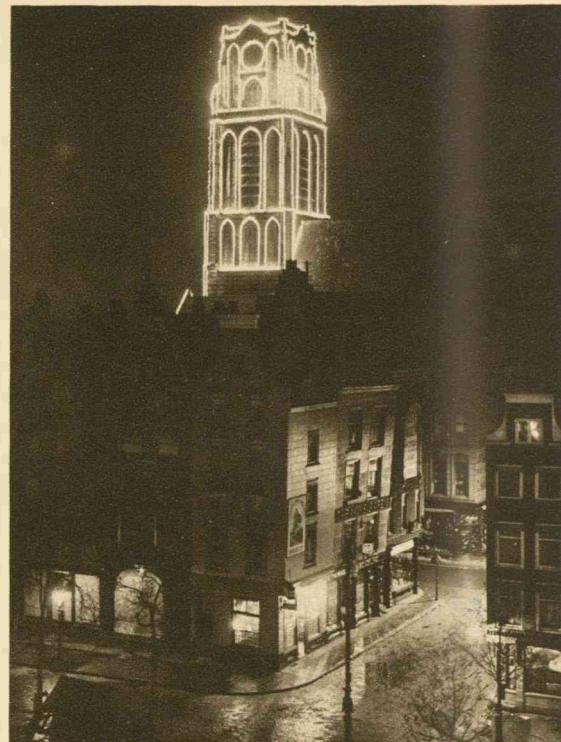
Het slotbedrijf dat over het wezen van Louis, ieder hunne eigen meening brengt, wijst dat dan ook uit. Wat Louis stichtte, en in de wereld én in het hart van zijne vrouw, blééf. Het werk van Dr. Blenkunsop was het werk van zooveel; de tijd vermaalde het tot gruis. Menschen oordeelden, velden een godenvonniss! En van „den onbaatzuchtigen moord“ van Dr. Ridgeon — pardon, van Sir Colenso Ridgeon bleef achter 'n daad, zonder kleur, 'n gebrekkige uiting van menscheijke gerechtigheid. . .

De opvoering van dit belangrijke stuk in de nieuwe schouwburgzaal was bijzonder geslaagd. De décors, — waar het contract met den Kunstkring, naar ik vernam, cou-lissen verbiedt — waren op bijzondere smaakvolle wijze, bij de zaalwanden in het eerste bedrijf vervangen door doeken. De rol van Ridgeon was in handen van Verkade; die van Jennifer werd door Enny Vrede gespeeld, op eene wijze, waarvoor we met ontroering dankbaar zijn. Verder werd de rol van Sir Patrick Cullew, de oude geneesheer, door Dirk Verbeek vertolkt; die van B. B. door Cor Ruys — en met eere, die van Dr. Cutler Walpole door Paul de Groot; Phil. la Chapelle was Dr. Schutzmacher; Anton Verheyen — uitstekend — Dr. Blenkunsop. De Louis Dubedat, van Herman Kloppers, was van bekorende jeugd; enz. enz.

In de lijst der premières van dit seizoen, neemt deze avond de plaats van een der belangrijkste in . . . en zeker die van een der schoonste!

ONAFHANKELIJKHEIDS- FEESTEN.

Feesten te Rotterdam. Medaillon van het gedenkram, 17 November onthuld in de groote kerk te Rotterdam, voorstellende den intocht van den Souverein te Rotterdam aan de Schiebrug.

De Hoofdpersonen uit den optocht te Rotterdam.

De schitterend verlichte St. Laurenstoren te Rotterdam.

Aardige groep uit den optocht te Rotterdam, voorstellende de Gilden.

Prachtig versierde eerepoort in een der straten van Rotterdam. Boven op de eerepoort de Oranjoed.

Een groep uit den optocht te Gouda: Het Driemanschap, dat door de opstelling doet denken aan de voorstelling van het monument op Plein 1813 te 's-Gravenhage.

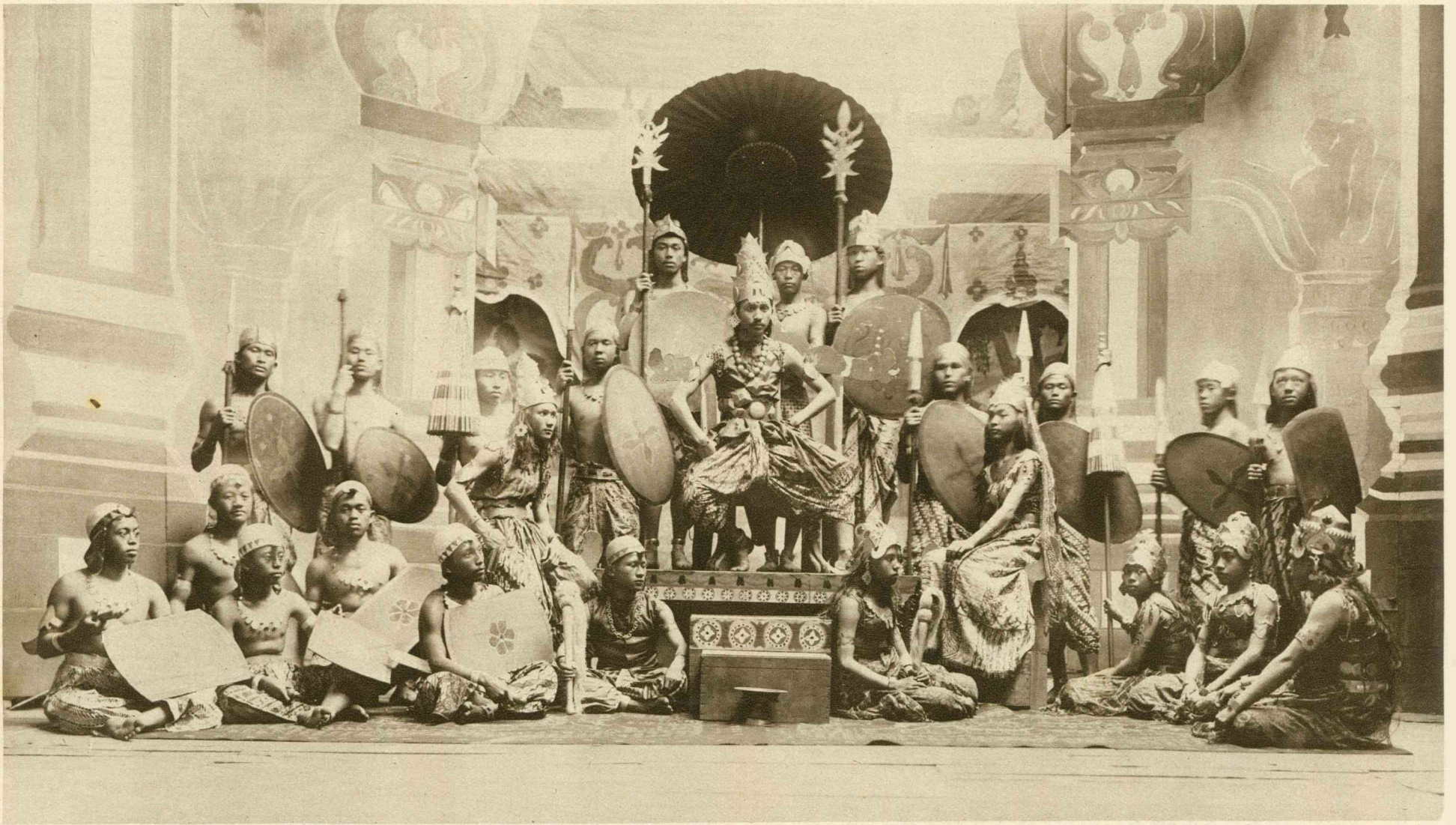
Nederlandsche Onafhankelijkheidsfeesten te Brussel. Apotheose 1813—1913. Rechts: de Heer Joh. de Boer, opsteller van de apotheose.

Onafhankelijkheidsfeesten te Leiden. — De Souvereine vorst met erfprins en gevolg poseeren op hun tocht naar Leiden welwillend voor onzen fotograaf.

Een aardige groep uit den optocht te Leiden: De bruiloft van Kloris en Roosje.

Ratoe Baka, vorst van het Hindurijk Parambanan (Java), zijn dochter Lara Djonggrang en den ridder Damar Maya, die haar uit de handen der roovers bevrijd had, verwelkomende.

In Mei van dit jaar werd door de vereeniging Boedi-Oetomo, afdeling Bandoeng (Java), een groot feest gevierd tot herdenking van den dag, waarop vijf jaren geleden het nationalistisch bewustzijn voor het eerst tot uiting kwam in de stichting van de vereeniging Boedi-Oetomo. Men vierde 20 Mei als nationalen dag.

Bij die gelegenheid was het zeer merkwaardig, dat men een sage uit de Javaansche overlevering ten tooneele opvoerde, daarbij blijkbaar het volk herinnerende aan een vroeger zelfstandig volksbestaan en tegelijkertijd de nationale kunst propageerende.

Door de studeerende jongelieden van de opleidingsschool voor inlandsche ambtenaren te Bandoeng werd namelijk onder leiding van een der leeraren een opvoering gegeven, welke als eene gemoderniseerd Javaansche tooneeluitvoering mag worden beschouwd. Het was een mimisch spel, vertolkende eenige toestanden uit de geschiedenis.

De Wereldverzaking van Damar Maya was de titel van de opgevoerde sage, welke echter door het volk als een episode van de geschiedenis wordt aangenomen. De legendarische historie, zullen we maar zeggen, vertelde ons van een prinses Lara Djonggrang, dochter van den vorst van Parambanan¹⁾ Ratoe Baka. Op zekeren dag ging de vorstelijke jonkvrouw slechts vergezeld van eenige hofdames naar het Vihana, het hindusche klooster van Tjandisari, om den goeroe der bhiksju's, d.i. het hoofd der monniken, over hare toekomst te raadplegen.

Deze goeroe, die behalve leeraar der bhiksju's ook tegelijkertijd opperpriester was in den tempel van de nabij gelegen nederzetting Kalasan, had in de omstreken een groote vermaardheid als ziener.

Toen hij de vorstendochter voor zich zag en vernam, wat zij verlangde, bekeek hij nauwkeurig haar handpalm en voorspelde, dat een kortstondig menschelijk geluk, gevolgd door veel leed en teleurstellingen, de schoone prinses wachtte.

Nauwelijks had de goeroe zijn profetie uitgesproken of daar kwam plotseling een bende roovers binnenstormen, die Lara Djonggrang en haar gevolg meevoerde . . .

Eveneens met de bedoeling om wijsheid op te doen bij den grooten leeraar, kwam ook Damar Maya, de prins van Pengging in het Vihana te Tjandisari. De wijze, die eerst met een gefronst voorhoofd, doch later met een teeken van voldoening des prinsen handpalm onderzocht, gaf den edelman te kennen, dat wereldsche genoegens zijn deel niet zouden wezen, maar dat in hem reeds ontvonkt was een groote liefde voor den Buddha, die zeker eenmaal zijn toevlucht worden zou.

Onderwijl hoorde Damar Maya van de gevangenneming van Lara Djonggrang en als Ksatrya (ridder) voelde hij de plicht, om haar uit de handen der roovers te bevrijden.

In triomf bracht Damar Maya de geschaakte prinses terug, tot blijdschap van het gansche hof.

Juist zat de bedroefde vorst van Parambanan peinzend op zijn troon, toen een bode het bericht bracht van de wederkomst der beminde prinses. Ratoe Baka gelastte, dat zijn geliefde dochter tot hem kwam en toonde bij het wederzien groote verheugenis.

Tevens gaf hij blijken van verrassing en dankbaarheid, toen hij hoorde, hoe zijn dochter door den moedigen Ksatrya was gered. Hij wenschte den prins Damar Maya te zien, die daarop voor hem verscheen. (zie foto.)

Ter eere van den ridder werden ten hove krijgsspele en dansen opgevoerd in tegenwoordigheid van het heele hof, dat toen in blijde stemming was.

Na afloop der feestelijkheden, toen de vorstelijke personen alleen waren in de rijkversierde zaal, bekende Damar Maya zijn groote liefde voor prinses Lara Djonggrang. De vorst Ratoe Baka moest hem echter onverbiddelijk afwijzen, aangezien de schoone prinses reeds aan een ander edelman was toegezegd.

Teleurgesteld trok Damar Maya zich terug in het vertrek naast de audiëntiezaal, dat hem tot nachtverblijf was aangeboden. Het was hem echter onmogelijk om den slaap te vatten.

Midden in den nacht kwam Lara Djonggrang nog even in de troonzaal, om alleen de plaats te zien, waar haar edelmoedige redder gezeten had. Ook zij was wederkeerig vervuld van groote liefde voor den ksatrya, voor wien zij eerst enkel dankbaarheid en genegenheid had. Nog meer voelde zij dien nacht zich tot Damar Maya aange trokken, toen zij wist, dat haar vader den prins ongenadiglijk had afgewezen.

Niet zoodra was zij echter in de troonzaal of de prins bemerkte haar. Met verrassing stond Damar Maya van zijn slaapplaats op, ging smeekend naar zijn schoone geliefde toe en verklaarde haar zijn vurige liefde.

Toen ontstond er een liefdesscène, welke helaas wreed gestoord werd door den vorst in persoon. Deze verdreef den prins als schender der gastvrijheid uit het paleis.

Beschaamd en diep vernederd ging Damar Maya heen. Waar zou hij nu heen moeten gaan, om troost te vinden! De wereld werd hem te eng; daar zag hij niets wat hem maar eenigszins troost zou kunnen geven . . .

Ten einde raad begaf hij zich naar den grooten leermeester, den goeroe van Tjandisari. Daar ging hij den wijze raad vragen en hem vertellen hetgeen er geschied was. Wraakgevoelens bezielde den ongelukkigen prins. Hij wilde het hem ontvliedende menschelijk geluk grijpen, ten koste van alles.

Doch de leeraar wist hem tot kalmte te brengen; hij wist de wereldsche gevoelens des prinses te bedaren; hij wist dezen te overtuigen van de weinige waarde van alle menschelijke ijdelheid, en hij wist den prins de oogen te openen voor de zaligheden van het Nirwana.

En de prins boog ootmoedig neer, zweerde de wereld af, offerde al zijn sieraden aan den Buddha . . en de prins werd als monnik gewijd, uitsprekende de drielidige formule:

Ik neem mijn toevlucht tot den Buddha.
Ik neem mijn toevlucht tot de Leer.
Ik neem mijn toevlucht tot de Orde.

¹⁾ De Javaansche Geschiedenis maakt inderdaad gewag van het bestaan in de 11de eeuw van het Hindurijk Parambanan in Midden Java. Op de grens van Djokjakarta en Soerakarta heeft men nu nog een plaats van dien naam, bekend om de overblijfselen van een Hindu-tempel.

ZIJN ONDERGANG

SCHETS UIT HET KUNSTENAARSLEVEN, DOOR MURIEL LUCE.

LIEP je weer met dien zonderlingen oude op, man?" vroeg lachend m'n vrouw. „Zonderling, wat praat je nu van zonderling, vrouwtje! Ik hoor dat woord meer, als men over mijnheer Grüning praat, maar wat heeft die man dan toch voor zonderlings?" „Nu, ja hoe zal ik dat zeggen. Z'n geheele persoonlijkheid is zoo exentriek. Die lange grijze haren, dat eindeloos gefiedel bij hem thuis en..." Ze wist niet hoe verder te gaan.

„Maar vrouwtje, dat is toch niks vreemds.

Ik verzeker je daarentegen, dat het de prettigste prater is, dien ik ooit ontmoette. En hij heeft wat te vertellen, dat zeg ik je!

Ik heb hem onlangs al eens verzocht ons eens te komen opzoeken. We hebben al zoo vaak ernstig met elkander gesproken."

Aanvankelijk keek m'n wederhelft me pruilend aan, doch een poosje later klaarde haar gezichtje op. „Nu, Wim," zei ze, „ik zal het toch ook wel eens leuk vinden hem van naderbij te leeren kennen, de menschen praten zooveel en een eerste oordeel is vaak zeer onjuist!"

„Dat mag ik van je hooren, wijfje!" antwoordde ik opgeruimd over deze verstandige redeneering mijner vrouw, wat ik anders van haar... nu ja, het is in elk geval m'n vrouw, he!

„Het zal je heusch niet spijten", ging ik door, „want hij is van me weggegaan, toen hij juist gekomen was tot een zeer merkwaardige geschiedenis en beloofde die te zullen vertellen, toen ik hem nogmaals uitnoodigde ons eens op te komen zoeken."

leermeester hem talloze vingeroefeningen voorschreef. Ik deed alle moeite hem het groote nut er van te doen inzien, doch vergeefs.

Pas later leerde hij inzien de groote verdienste van dat „vervelende werkje."

Na beëindiging van zijne studiën had hij weldra heel goed succes. De pers was hem vrij gunstig en oordeelde algemeen, dat er een kunstenaar van groote talenten in den jongen man school, doch dat er te weinig spirit en hartstocht in z'n spel lag.

Een vooraanstaand blad op kunstgebied oordeelde al dadelijk: „De jonge artist zou aan het begin van een allerschitterendste loopbaan staan, als hij met meer vuur en geest speelde."

Op een voor buitenstaanders geheel onverklaarbare wijze, die echter mij geheel duidelijk was, kwam onverwacht deze ontbrekende geestdrift — ik wist dat, want zooals ik U reeds vroeger vertelde hij was m'n vriend, m'n beste vriend.

Te Berlijn trad hij namelijk op als solist en oogstte een enormen bijval. Hij werd de lieveling van het publiek. Letterlijk schreven de critici: „De kunstenaar behoort toi, ja is misschien de grootste der violisten, die ooit leefden. Onbegrijpelijk is z'n spel vooruitgegaan sedert z'n laatste optreden in de hofstad. Het is al warmte en geestdrift nu, waaraan hij vroeger beslist arm was, al kon de techniek steeds onberispelijk heeten."

Maar dat onverklaarbare was mij volkomen duidelijk. Mij, z'n intimus, had hij het geopenbaard: hij minde hartstochtelijk eene schoone brunette, in de artistenwereld zeer gezien, en als hij de toehoorders verrukte door zijn spel, speelde hij... voor haar.

worden uitgesteld, daar de jongelui slechts een kort engagementstijd dachten door te maken. In een P. S. stond: „Ik hoop, dat ge aan m'n verzoek zult voldoen, vooral om mij."

Over de eigenaardige omstandigheden van deze verlovings en zijne gedachten geen woord.

Eenigen tijd later werd het huwelijk te Berlijn voltrokken. Op de partij waren natuurlijk een keur van artisten en daaronder ook m'n ongelukkige vriend Curtis.

„Goed zoo, goed zoo," kwam hij op me toe.

„Dat is flink van je aan m'n verzoek te hebben voldaan."

Hij zag er vrij goed uit en één oogenblik had ik de gedachte, dat de ramp nog zoo erg niet was.

Doch weldra bespeurde ik den ommekeer in zijn wezen. Z'n vuur, z'n wil, z'n geest was gebroken, doch hij streed tegen wat hij als een onvergeeflijke zwakheid beschouwde. Z'n geheele optreden, z'n brief aan mij was een gevolg van deze gedachte.

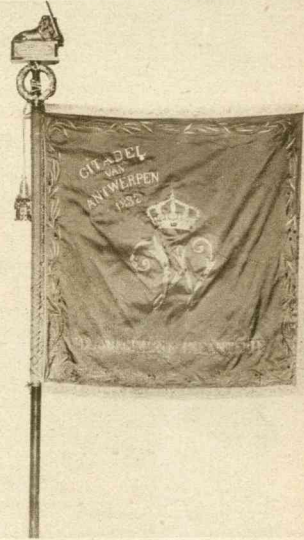
Ook hij zou iets ten beste geven bij deze gelegenheid. Het ging eerst uiterst slapjes, maar weldra bleek z'n oude kracht weer op het instrument.

Het was alsof hij zich plotseling herstelde uit eene inzinking. Ik voelde, dat hij weer speelde voor haar, die nu zat aan de zijde van z'n gelukkige vriend Lahnen; speelde voor haar, die z'n eenige en eerste liefde was geweest en die... voorbijgegaan was.

Ja, voor haar speelde hij weer, maar... ook voor het laatst!

Daverend werd hij toegejuicht maar niet één der artisten vermoedde, dat ze gehoord hadden het lied van een sterrenden kunstenaar — een zwanevang.

Plechtige Vaandeluitreiking door H. M. de Koningin

Het Vaandel van het Regiment Grenadiers.

H. M. de Koningin begeeft zich naar het Malieveld te 's-Gravenhage ter bijwoning van de vaandeluitreiking. Naast het rijtuig Z. K. H. de Prins te paard.

Het Vaandel van het 12e Regiment Infanterie.

Twee dagen later kwam bij ons den avond doorbrengen de „zonderling" van het dorp...

„Excuseer me", zoo begon hij na de kennismaking, „dat ik zoo laat ben; de trein had aanmerkelijke vertraging met de feestdagen. De jongens van m'n school hebben nu, en ik dus ook, vijf weken vacantie!"

Het duurde niet lang of de oude kunstenaar zat geheel op z'n gemak.

„Precies, wat ik altijd gezegd heb, meneer!" zei hij, na eene door mij gemaakte opmerking, over het groote aantal verongelukte artisten.

„Apropas!" viel hij zichzelf in de rede, „om daarvan te vertellen, kom ik feitelijk juist hier, he! Weet u nog; we zouden immers praten over m'n vriend Harry Curtis, den beroemden violist?"

„Ja, juist," lachte ik, „als u wilt?"

„Het is lang niet altijd hun eigen schuld; als ik zoo'n verongelukt kunstenaarsleven zie, vraag ik me steeds af: „Wat mag daarvan weer de oorzaak zijn geweest?"

Hij zweeg even en zuchtte.

„Hij was m'n beste vriend, Harry Curtis," begon hij opnieuw met een droeven trek om den mond.

„Als wonderkind was hij in Zuid-Engeland, waar hij werd geboren, zeer beroemd. Op negenjarigen leeftijd speelde hij de meeste Engelsche volksliederen uitnemend. Door bemiddeling van een groot-grondbezitter in die streek ging hij naar het conservatorium te Londen en voltooide later te Parijs zijne studiën.

Te Londen leerde ik hem kennen. Trots ons verschil in jaren, waren we spoedig bevriend.

„Dat is geen werk!" zei hij me dikwijls, wanneer z'n

Elken keer, dat hij optrad, zweefde haar beeld hem voor den geest; moest hij haar verlaten om op te treden vër van z'n liefde verwijderd, toch zag hij dan als in een visioen z'n beminde en hartstochtelijk was dan zijn spel, schoon zonder weerga, want het was muziek uit eene liefhebbende kunstenaarsziel en dus het schoonste, dat valt voort te brengen.

Helaas, deze triomftocht duurde slechts betrekkelijk kort!"

De oude zweeg enkele minuten en vervolgde: „Het was een koude Novembermorgen, guur en mistig. Ik was toen te Hamburg.

In een triestige stemming liep ik m'n kamer op en neer, toen me een brief werd gebracht benevens een drukwerk. Het laatste bevatte twee kaartjes met de namen: Augusta Reich en George Lahnen. Ik begrijp nog niet, hoe ik dat zoo kalm heb gelezen."

De oude man zuchtte zwaar en een traan welde op in z'n oog, alsof hij nog eens een zeer smartelijk oogenblik doorleefde. Mijn vrouwtje was al oog en oor en hare antipathie was geheel verdwenen. Beiden luisterden we naar wat nu zou komen. Na een pauze van eenige minuten hernam de grijsaard: „Stel u voor: de beminde van mijn vriend Curtis verloofd met diens vriend Lahnen. Met ontzetting denk ik nog terug aan dien morgen. Nooit vergeet ik dat oogenblik. Langen tijd dacht ik na en concentreerde m'n gedachten op dit eene punt, toen ik als in gedachten den brief opende. Het schrijven was van... Curtis zelf.

In enkele regels verzocht hij mij straks ook bij het huwelijksfeest tegenwoordig te zijn, hetwelk niet lang zou

Het was de laatste opflikkering van een geïnspireerd talent. Aan mij bekende hij het dien avond: „Mijn leven is nu voorgoed weg, Grüning! Zij was me een ster, een leidende ster op den weg naar het succes en naar... het geluk! En nu..."

Hij snikte.

Vanaf dat oogenblik daalde z'n gelukszon.

Door den drank verzette hij zich tegen z'n ondergang, die echter daardoor nog verhaast werd.

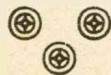
M'n ernstigste vermaningen mochten niet baten. Trouwens ik was toch ook niet steeds bij hem.

„Je weet niet, wat dat is, Grüning!", zei hij dan, „je weet het niet: kunstenaar geweest te zijn en plotseling machteloos te staan!"

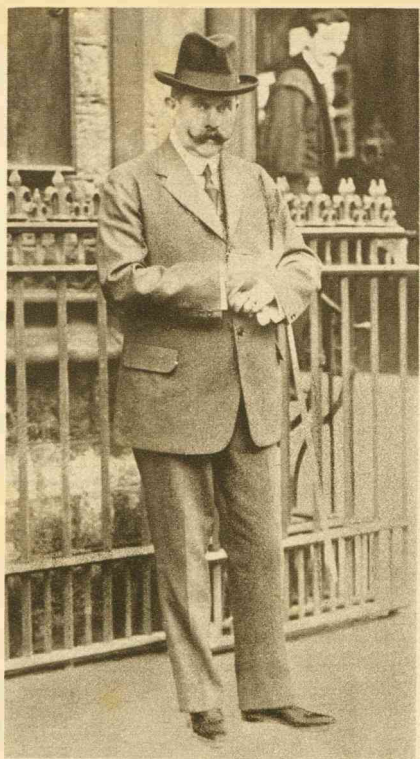
Weldra was hij te vinden in tingeltangels, nog later in kroegen en danshuizen en op 't oogenblik weet ik niet, of hij nog leeft."

De grijsaard zweeg, z'n stem had op 't laatst gebeefd. M'n vrouw en ik zeiden geen woord, diep onder den indruk van het ontroerende verhaal des kunstenaars.

„Hij was toch zoo'n beste kerel!", zei hij als met een snik. En het vör z'n vriend opnemend, zuchtte hij: „Z'n vermeende geluksster was... een dwaalster. Arme jongen!"

UIT HET VOLLE LEVEN.

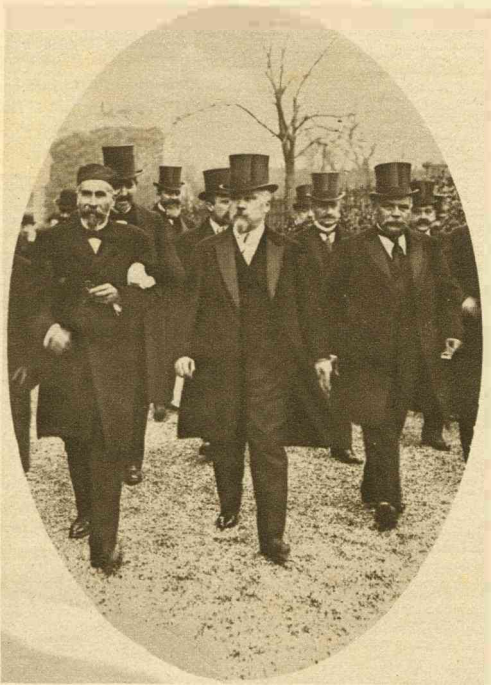
Aartshertog Frans Ferdinand gekiekt tijdens een wandeling door Londen

Ter gelegenheid van de 25ste verjaardag van den sterfdag van Jan van Beers, den bekenden leider van de Vlaamsche beweging, werd een grootsche bloemenhulde aan zijn standbeeld gebracht.

De gemalin van Aartshertog Frans Ferdinand gekiekt bij het binnentreden in een der winkels in West End te Londen.

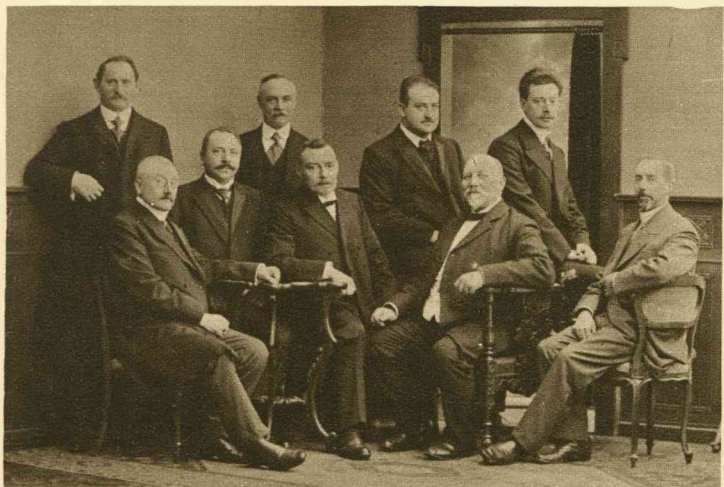
President Poincaré op weg om een bezoek te brengen aan het graf van Pasteur, ter gelegenheid van het jubileum Instituut-Pasteur.

Een kiekje van den voetbalwedstrijd Engeland—Holland te Hull. Woodward maakt het winnende punt.

Prins Wilhelm van Zweden met zijne gemalin, over welk echtpaar in de laatste dagen veel is gesproken naar aanleiding van echtscheidingsgeruchten.

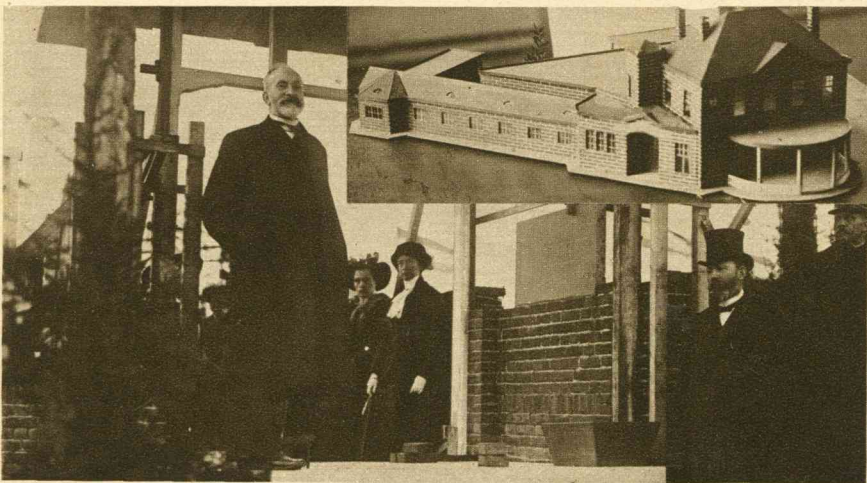
Het Bestuur van de Utrechtsche Handelsvereeniging ter gelegenheid van de luisterrijke viering van het 25-jarig bestaan

Het prachtige vaandel, ontworpen door den heer A. Rünckel te Utrecht, dat door een damescomité aan de Utr. Handelsvereeniging is aangeboden.

Enorme belangstelling is getoond bij de begrafenis van den onlangs overleden schouwburg-directeur I. van Lier te Amsterdam.

Het nieuwe Tehuis voor Militairen te Nijmegen. Ds. Pijnacker Hordijk houdt een redevoering na het leggen van den eersten steen. Rechts: Het model van het gebouw in karton.

De installatie van het vaandel van het 15de Regiment Infanterie te Delft, in tegenwoordigheid van den Burgemeester, den Heer L. W. C. v. d. Berg

FOTOGRAFISCH ATELIER

MERKELBACH

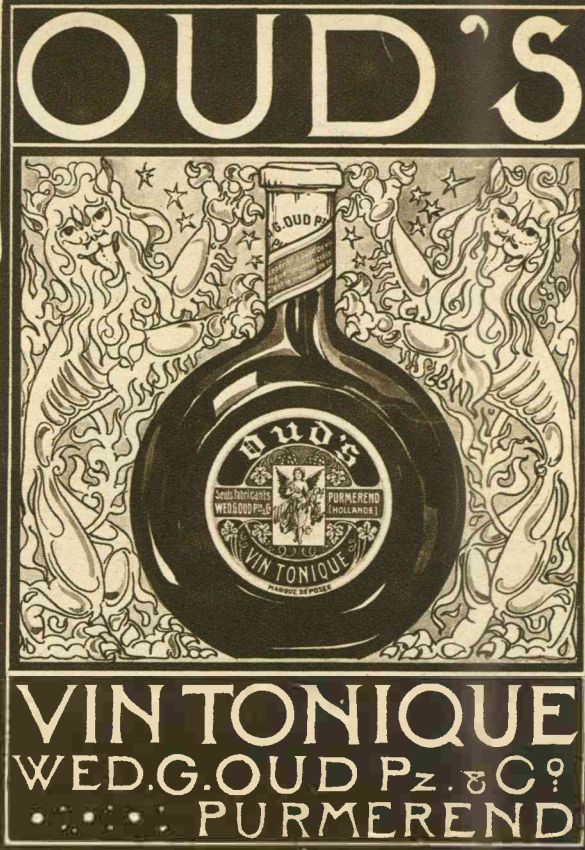
GEBOUW HIRSCH & Cie
INGANG LEIDSCHEPLEIN
LIFT
TELEFOON NOORD 4801
AMSTERDAM

Caw's Vulpenhouder een
practisch St.-Nicolaasgeschenk

Verkrijgbaar bij iederen Boekhandelaar en bij
de Importeurs

Blikman & Sartorius,
Rokin 17. Amsterdam.

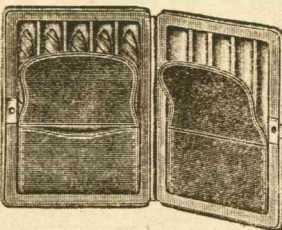

Kropjeslijst gratis op aanvraag

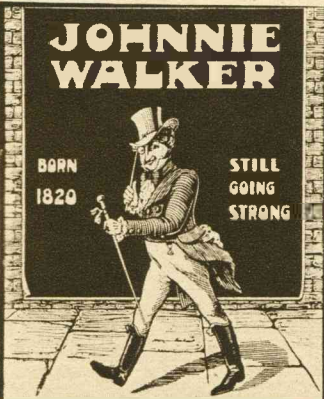

DRAISMA VAN
VALKENBURG'S
LEVERTRAAN
LEEWARDEN

SIGARENKOKERS
„PRACTICABLE“

No. 382. Zeehondenleder met leder
gevoerd 14 1/2 x 11 1/2 cM. f 4.—
No. 383. 15 1/2 x 11 1/2 cM. met in-
deeling voor 8 sigaren f 6.50.
No. 384. 16 x 13 cM. zeehondenleder,
met overtrokkene beugels en indeeling
voor 10 sigaren f 7.50.
No. 385. 16 x 13 cM. zeehondenleder
met overtrokkene beugels en indeeling
voor 10 sigaren f 8.50.
No. 386. 16 x 13 cM. rundleder met
overtrokkene beugels en indeeling voor
10 sigaren f 8.—
Door de bijzondere indeeling zit elke
sigaar apart en kan niet breken.
Zeer aanbevelenswaard.
Verkrijgbaar bij:
J. HURWITZ,
Singel 390, Amsterdam.

JOHNNIE
WALKER

BORN
1820

STILL
GOING
STRONG

SCOTCH WHISKY

in 3 Qualities
WHITE LABEL over 6 years old f 2.50
RED LABEL „ 10 „ f 2.75
BLACK LABEL „ 12 „ f 3.—
Verkrijgbaar bij H.M. WIJNHANDELAREN
Agents-Depositoires:
MÄHLER, BESSE & Co, Amsterdam & Gravenhage

VOOR ALLE AFWIJINGEN VAN
DEN NORMALEN HAARGROEI
WENDE MEN ZICH TOT DEN HOFKAPPER
JUSTMAN JACOB, 'S-GRAVENHAGE.
BROCHURE GRATIS CONSULT f 1.—

Zonsondergang 1913. Telef. 9.

VRIJDAG

5

DECEMBER.

Elkeen, die prijs stelt op een
degelijk St. Nicolaas Geschenk,
dat steeds zijn waarde behoudt
en immer met dankbaarheid
wordt aanvaard, bestelle een
„Peinture-Bogaerts“.
Prijscourant gratis op aan-
vraag verkrijgbaar bij Pein-
ture-Bogaerts te Bostel.

DEMANDEZ UN
DUBONNET
VIN TONIQUE AU QUINQUINA

DANS TOUS LES RESTAURANTS ET CHEZ
LES MARCHANDS DE VIN.
AGENTS DÉPOSITAIRES MAHLER, BESSE & Co,
AMSTERDAM, 'S-GRAVENHAGE.

N.V. Wed. J. Ahrend & Zoon,

SINGEL 24, AMSTERDAM.

PRISMA-BINOCLES van

Ahrend, Busch, Goerz, Hensoldt, Zeiss, etc. tegen fabrieksprijzen.
Zee-, Veld-, Reis-, Jacht- en Tooneelkijkers.

VERREKIJERS en TELESCOPEN.

Geïllustreerde Kijkerprijs-courant GRATIS en FRANCO op aanvraag.

THE CROWN FOUNTAIN PEN. DE BESTE - VULPEN.

SUPERIORITEIT kenmerkt een „CROWN“ Vulpen in elk opzicht! Nimmer kan CROWN worden overtroffen; zelfs niet
door z.g. reclamemarken, die meestal nog veel te duur betaald worden en als kenmerk slechts - een hoogen prijs hebben.

C. L. VAN DEN DONK

's-Gravenhage - Wagenstraat 41-43

AMEUBLEMENTEN

Laat Uwe woning door ons goedkoop en
degelijk inrichten.

Nieuwe Ontwerpen - Smaakvolle Ensembles
Teekeningen en geïllustreerde Prijs-courant op
aanvraag franco.

TELEFOON 867 Franco levering

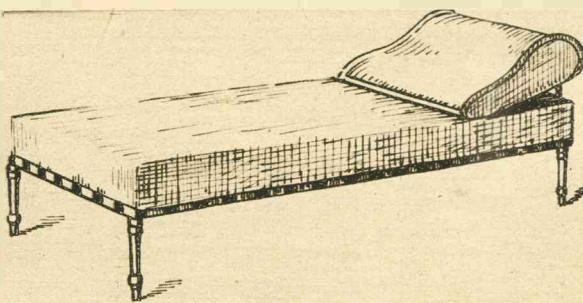
ASTRA

SANITAIRE STOF-
WERENDE VLOEROLIE.

Chemische Fabriek

„HET GOOI“

HILVERSUM.

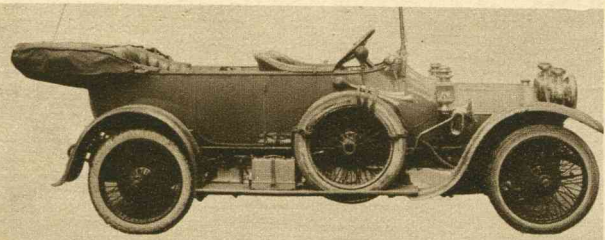
J. BAPTIST VALLEGGIA,

SINGEL 428-432, AMSTERDAM.

DIVANS MET VERSTELBARE PELUW

f 18.75, f 20.—, f 22.—, f 25.— en f 28.—

DIVANKLEEDEN VANAF f 7.—.

BIANCHI

MILANO

BIANCHI-AUTOMOBIELEN

HOOFDVERTEGENWOORDIGERS VOOR NEDERLAND:

W. W. HAALMEIJER & Co.

AMSTERDAM.

„Kijk eens, zuster, daar
vliegt geen enkel stofje!“
„Ja Betje, dat komt om-
dat de vloeren zijn ge-
olied met

„ASTRA“,
dit is hygiënisch
en gezond.

„Schoon te willen zijn,
is schoon te kunnen zijn“.

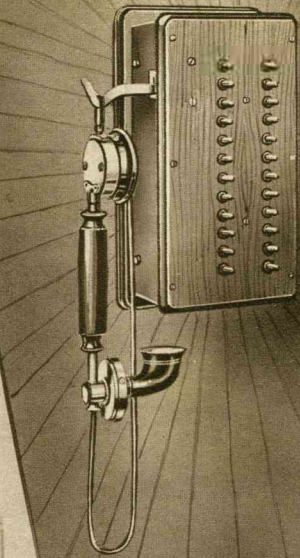
DE AUBRY SISTERS'
„GREASELESS
CREAM.“

is een heerlijk zacht geparfu-
meerde, ABSOLUUT VET-
VRIJE crème. Ze geeft een
ieder eene GEZONDE, FLU-
WELZACHTHEID, en, reeds
ONMIDDELLIJK NA GEBRUIK verkrijgt gij hiermede
een aantrekkelijke, doorschijnend blanke teint van buiten-
gewone SCHOONHEID en CHARME. Verkrijgbaar bij alle
goede coiffeurs en parfumeurs. Fl. 1.15. Vraagt onze franco.
gratis, geïllustreerde brochure.

„AUBRY SISTERS' AGENCY“
CORN. SCHUYTSTRAAT 2, AMSTERDAM.

N.V. NED. HUISTELEFOON M^U ROTTERDAM DEN HAAG GRONINGEN

Gravenhage den 18 Augustus

Aan
de Directie van de Nederlandsche
Huistelefoon Maatschappij
Rotterdam.

Mijn Heeren.

Naar aanleiding van den uwen van
den 10n dezer heb ik de eer u mede te deelen dat ik in
alle opzichten tevreden ben over de wijze waarop de huis-
telefoon in het Vredespaleis is geïnstalleerd. Ook de schied-
ting, die zeer gecompliceerd is, voldoet volkomen aan de
gestelde eischen.

De architect van het Vredespaleis.

H. J. van der Vliet

DE GRONINGER RYWIJLENFABRIEK A. FONCERS.

Groningen, 27 Maart 1913.

N.V. Ned. Huistelefoon Maatschappij.

Stationnummer 374. Rotterdam.

Mijn Heeren,

In antwoord op de schriftelijke van 20 dezer, deelen wij u
mede, dat wij over de werking van de door u verzekerde installatie te-
vrezen zijn. Wij hebben tevens geen telefoon-installatie in eigen-
dom of gebruik, en kunnen ons geen vergelijking daarmede maken. De
werking van de installatie is net en solide, noemt wij het dit
betreft, over de Maatschappij kunnen aanbevelen.

Hoogachtend

**Gebouw voor Kunsten
en Wetenschappen**
in Gravenhage.

- DIRECTIE -

Kantoor van 10-12 tot 14 uur.

1913

Muzenstraat - Telefoon 6851

Ingel. 14513

Directie

Adm. 14513

Encl. 14513

Aan de Directie der Maatschappij: Ned. Huistelefoon Maatschappij, Rotterdam.

Naam: J. J. van der Vliet

Telefoonnummer: 14513

De Directie der Maatschappij: Ned. Huistelefoon Maatschappij, Rotterdam.

De Directie der Maatschappij: Ned. Huistelefoon Maatschappij, Rotterdam.

DORDRECHT.

COPIE

AAN DE DIRECTIE DER
NED. HUISTELEFOON M^U
ROTTERDAM.

Mijn Heeren,

Naar aanleiding van de uwen van 10 dezer heb ik de eer u mede te deelen dat ik in
alle opzichten tevreden ben over de wijze waarop de huis-
telefoon in het Vredespaleis is geïnstalleerd. Ook de schied-
ting, die zeer gecompliceerd is, voldoet volkomen aan de
gestelde eischen.

De architect van het Vredespaleis.

H. J. van der Vliet

HAAD VAN TOEZICHT
DE
SPOORWEGDIENSTEN.

Gravenhage, den 7 April 1913.

De Directie der Nederlandsche Huistelefoon Maatschappij
Rotterdam.

Mijn Heeren,

In antwoord op de uwen van 10 dezer heb ik de eer u mede te deelen dat ik in
alle opzichten tevreden ben over de wijze waarop de huis-
telefoon in het Vredespaleis is geïnstalleerd. Ook de schied-
ting, die zeer gecompliceerd is, voldoet volkomen aan de
gestelde eischen.

De architect van het Vredespaleis.

H. J. van der Vliet

BANK

ROTTERDAM, 12 November 1913

De Directie der Nederlandsche Huistelefoon Maatschappij
Rotterdam.

Mijn Heeren,

In antwoord op de uwen van 10 dezer heb ik de eer u mede te deelen dat ik in
alle opzichten tevreden ben over de wijze waarop de huis-
telefoon in het Vredespaleis is geïnstalleerd. Ook de schied-
ting, die zeer gecompliceerd is, voldoet volkomen aan de
gestelde eischen.

De architect van het Vredespaleis.

H. J. van der Vliet

Rotterdam, 12 November 1913

De Directie der Nederlandsche Huistelefoon Maatschappij
Rotterdam.

Mijn Heeren,

In antwoord op de uwen van 10 dezer heb ik de eer u mede te deelen dat ik in
alle opzichten tevreden ben over de wijze waarop de huis-
telefoon in het Vredespaleis is geïnstalleerd. Ook de schied-
ting, die zeer gecompliceerd is, voldoet volkomen aan de
gestelde eischen.

De architect van het Vredespaleis.

H. J. van der Vliet

GOEDE WIJN BEHOEFT GEEN KRANS